

עין עבר שינה

ירחון מקוון לשירה

מטעם החוג לשוחרי שירה

4

מרץ 2007

עורכת: שרית שץ
חברי המערכת: דודי בן עמי; עודד פלד

כתובת המערכת: saritsz@017.net.il
כתובת אתר החוג לשוחרי שירה: <http://www.geocities.com/kochavit612/homepage.html>

כל הזכויות שמורות לחוג לשוחרי שירה

תוכן העניינים

שרית שץ	דבר העורכת
שיר – "הברברים, סיבוב שני"	אמיר אור
שיר – "גבול מיקובסקי"	דודי בן-עמי
שיר – "מדרגות קשות של אבן"	יקיר בן-משה
וולט ויטמן. מאת: עודד פלד	פגוש את המשורר
שיר – "גם בשערך, מוות". תרגום: עודד פלד	וולט ויטמן
שיר – "עננים כזקנו של וולט ויטמן"	יוסי גמזו
שיר – "2 בלילה. וולט ויטמן"	עודד פלד
שיר – "שיח נשי עם בודלר"	שרית שץ
מאמר: "הו משורר, הו צ'סלב מילוש" - חלק ב'	יוסף עוזר
שיר – "לצ'סלב מילוש"	יוסף עוזר
שיר – "לעמוס עוז"	נאוה בת-שלום
שיר – "ליהודה עמיחי"	יעקב ברזילי
שיר – "אתה רואה"	טוביה ריבנר
שיר – "ז'ביגנייב הרברט"	רות נצר
שיר – "תשובה לאהרון גלכוע"	מנחם פאלק
שיר – "רכה בנשיקה"	עפרה דינור
שיר – "ליד"	אהוד פדרמן
מאמר: "סינדרום המהגר אצל נתן זך"	לאה טרן
שיר – "שרי תקווה"	אלי נצר
שיר – "צ'ה גבאכה"	יעקב שגיא
מאמר: "בורחס על ויטמן"	יוסי גמזו
חורקה לואיס בורחס – "שלושה שירים על ישראל". תרגום: יוסי גמזו	עיין ערך תרגום
גינסברג על ויטמן	יוסי גמזו
שיר – "סופרמרקט בקליפרניה" תרגום: יוסי גמזו	אלן גינסברג
שיר – "פרידה מחבר" – מחווה לע. הלל	חיליק חזק
שיר – "חי ארוץ"	ע. הלל
שיר – "יונה ברה"	אשר רייך
שיר – "ארץ נפקחת קפלים קפלים"	אורנה רב-הון
שיר – "פגשתיך"	דן שורר
שיר – "קברו שלא ראיתי"	דודי בן-עמי
שיר – "לפרננדו פסואה"	ברוך תור-רז
שיר – "פרנץ ורפל"	אלזה לסקר-שילר
	קוראים כותבים
	אירועי ספרות
	שונות

דבר העורכת

לכבוד ולעונג לי לפתוח את הגליון הרביעי של "עיין ערך שירה" בברכה חמה ואוהבת לחברנו עודד פלד, על זכייתו בפרס ראש הממשלה לסופרים עבריים. מטרתו המוצהרת של הפרס היא "להוקיר את הספרות העברית ולעודד מצינונות בכתיבה הספרותית העברית". כאלה הם שיריו של עודד פלד - מתעלסים עם השפה העברית ומעוגנים בה, נוגעים, עשירים, ליריים ויש בהם מן ההווה האנושית כולה, חובקים בשיריו עולם ומלואו.

כה לחי עודד ! ראוי אתה גם ראוי לקבלת הפרס.

ולענייני דיומא. לשמחתנו, תיבת הדואר של "החוג לשוחרי שירה" עולה על גדותיה. מכתבים רבים מגיעים אלינו מן הארץ ומקצוות תבל, הן בבקשות להצטרף לספרית החוג והן כתגובות לירחונים ולמצגות השירה. חלק מן המכתבים מובאים במדור "קוראים כותבים" בהסכמת שולחיהם. זאת ההזדמנות להודות לכל האנשים הרבים המצויים אי-שם, המסייעים לנו בהגשמת מטרתו של "החוג לשוחרי שירה" בהנחלת השירה העברית ותרגומי שירת העולם. לאחרונה החלטתי להשקיע גם בשירה המיועדת לפעוטות ולילדים, מצגת ספר הילדים האלמותי "שירי אימא אווזה" עומדת לרשותכם. המעוניינים מוזמנים לכתוב אלי.

בגליון זה,

ראשית, אני מקדמת בברכה את הכותבים החדשים שהצטרפו אלינו. הנושא המרכזי הנו "שירי מחווה למשוררים". חלק נרחב יעסוק בשירתו של המשורר האמריקאי, וולט ויטמן. בירחון גם שירי מחווה למשוררים נוספים כמו: מיאקוסבקי, שארל בודלר, יונה וולך, צ'סלב מילוש, פאול צלאן, לורקה, פרננדו פסואה, יהודה עמיחי, עמיר גלבוע ועוד.

כמו כן מובא חלקו השני של המאמר מאת יוסף עוזר על מפגשו עם צ'סלב מילוש, מאמר על סינדרום המהגר בשירת נתן זך וכן מאמר מרתק מאת פרופ' יוסי גמזו בו הוא מביא את הרצאתו של חורחה בורחס על ויטמן.

במדור "עיין ערך תרגום" שלושה שירים על ישראל מאת בורחס בתרגומו היפה של יוסי גמזו.

את הירחון נמשיך להפיץ כקובץ PDF. המתקשים לפתוח קובץ זה, מוזמנים לכתוב אלי ואשלח להם את הירחון כקובץ Word.

נסיים בשיר "ההלך", מאת: עודד פלד

שָׁנִים מְעַט שְׁאֵנִי מְהַלֵּךְ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

וְאֵף שֶׁהִדְרֵךְ נִטְלָה בְּרֶק נְעִלִי

אֵינֶנִּי חֶכֶם מְעַכְבֵּר הַשָּׂדֶה

כְּמֹהוּ אֲבִקֵּשׁ חֲרִים לְהִסְתַּתֵּר

עַד יַעֲבֹר זַעַם

עֲכָשׂוּ עֵינִי מִן הַצִּיד

בְּאֶפְרִי הַפָּרָא וְכֹתֵב

מִפְּנֵי שְׁאֵין בִּי רִגֵּעַ

שרית

הברברים, סבוב שני

"- למה אנחנו מחכים, למה נאספנו בכיכר?
הברברים צריכים לבוא היום."
קונסטנדינוס קוואפיס

לא לשוא חֲכִינוּ לַבְּרָבְרִים,
לא לשוא נִקְהֵלְנוּ בְּכֶפֶר הָעִיר.
לא לשוא עָטוּ גְדוּלֵינוּ אֶת בְּגָדֵי כְבוֹדָם
וְשָׁנְנוּ אֶת נְאוֹמָם לְכָבוֹד הַמְּאָרֶע.
לא לשוא נִתְצָנוּ מִקִּדְשֵׁינוּ
וּבְנֵינוּ אַחֲרֵים לְאֵלֵיהֶם;
כִּדְת שָׁרְפָנוּ אֶת סִפְרֵינוּ
אֲשֶׁר אֵין חֶפֶץ בָּם לְאֲנָשִׁים כְּאַלֶּה.
כְּדָבָר הַנְּבוּאָה בָּאוּ הַבְּרָבְרִים,
וְנָטְלוּ מִיַּד הַמֶּלֶךְ אֶת מִפְתָּחוֹת הָעִיר.
אֵךְ בְּבוֹאָם עָטוּ לְבוּשׁ כְּלָבוּשׁ הָאֶרֶץ,
וּמְנַהֲגִים הָיָה מְנַהֲג הַמְּדִינָה;
וְעַתָּה צִוּוּ עָלֵינוּ בְּלִשׁוֹנֵנוּ,
לֹא יִדְעָנוּ עוֹד מָתִי
בָּאוּ הַבְּרָבְרִים.

(פורסם ב"הארץ")

דיאלוג עם שירו של קונסטנדינוס קוואפיס "מחכים לברברים".
[מתוך "כל השירים" בתרגום יורם ברונובסקי]

אמיר אור - יליד תל אביב 1956, פרסם עד כה שישה ספרי שירה וספר פרוזה אחד. שיריו תורגמו והתפרסמו באנתולוגיות ובכתבי עת בלמעלה משלושים שפות ובשמונה ספרים. על שיריו זכה בפרסים רבים ובחברויות כבוד של אוניברסיטת איווה, המרכז ללימודים יהודיים ועבריים באוקספורד, פונדסיון ולפאראיסו, ובית היינריך בל באירלנד. אור כתב מאמרים רבים בנושאי חברה, הגות, שירה וקלאסיקה, שהתפרסמו במדורי הספרות ובכתבי עת בארץ ובאירופה. תרגם חמישה ספרי שירה ופרוזה לעברית. על תרגומו מן השירה היוונית העתיקה זכה בפרס כבוד לתרגום מטעם שר התרבות. אור חי בנעוריו בהודו ובהולנד, עבד כרועה צאן, פועל בניין ומסעדן. הקים בירושלים מרכז למדיטציה ותרפיה. הוא למד פילוסופיה, מדע הדתות ולימודים קלאסיים באוניברסיטה העברית, ולימד בה את תולדות הדת היוונית. כמו כן מלמד שירה וכתובה יוצרת בביה"ס לשירה של "הליקון" ובאוניברסיטאות בארץ, באנגליה וביפן. אור יזם ופיתח את מפעלות הליקון – את ביה"ס הראשון בארץ לשירה, את כתב העת וסדרת הספרים שלה, ואת הפסטיבל הבינלאומי לשירה "שער". הוא השתתף בכנסי משוררים בינלאומיים רבים ושימש עורך לכתבי עת ולאסופות שירה בארץ ובאירופה. אור הוא חבר מייסד בהנהלת הרשת האירופית לתכניות כתיבה ENCWP ומכהן כמתאם הישראלי של 'משוררים למען השלום' שליד האו"ם.

גבול מיקובסקי

הקשיבו!
הרי אם נדלקים הכוכבים -
משמע - יש למי חפץ בכך?

(ולדימיר מיקובסקי: "הקשיבו", תרגם א. שלונסקי) (1)

ישאל לאלהים?
מפרך!
עם - מסלת ברזל.

150.000.000, (4)
אנחנו!
המון כזה!
ישן עוקרים.
אנו פלדה,
מכון,
בוראים כדור,
חלק ומדק משקל
זריז -
סוגר חיים.

"נואמים - שקט גמור!
לחבר מאוזהר -
רשות הדבור." (5)

תודה חבר...
אני?
מחוץ לצעדת הטור.
"הלא עכשו אין רע לך?
אין פחד?
כן?!" (6)

עתה על חוט רוזם קליע קל,
כה טוב בגבול האחריות, בין רקמות המוח,
ושיתה אמלל...
גדרות?
בתבערת חיינו
לא קשה לברח.
פלס בין האי-כאן לריק, מות המשורר החי,
חומר אפר...
אדם לשכח,
די!

כיצד תשמע?
אין קשב על-פי לע צר-עגל-משחיר,
נצמד לעצם הדקה,
אין אף כוכב.
כתמי דם, מוח על הקיר,
פצלי רקה,
סמנו קצה,
גבול אפק ארועי האיש
אל-זמן,
לא-חומר,
כי כבה. (2)

בערב, אם מעל תמונת "שמש אביו"
כוכב נדלק בדירה,
שוב אין זריחת אמת
לכל שבויי ארצות-אין שם אביב,
קני צבא חרים שחרים ירדו-עלו
באפק אשליה.

האיש, עם הכביון הזה
על קצה גבולו
איש משורר היה.

דאג, אסף צופים להשתקף מן המראות,
נשמע - השלו,
נרוץ בחמש - נכשלו.
עמדות לאש מתח הוא, תיל לעקצי שתיקה,
מכון פקד בתצפיות.

חבר גנה כשדברו - חיינו, אבד.
"להתראות, רעי, להתראות...
..ואין, ודאי, חדוש גם בלחיות." (3)
- דעת נחנק מן הבאות -

בכפל דמוות נשבה הוזה
לכמו כוכב.
נשבע לעזאזל.

ולאדימיר מיאקובסקי
1939-1893

ובְּטָרֶם דָּם, בְּעָרֵב בּוֹ הֶרְחִיק
מַעֲבֵר גְּבוּל הַמְּצִיאוֹת, מַאֲמוֹנָה בְּשׁוֹאָ - דָּתוֹ -
יָרָה בִּי אוֹת,
דָּף שִׁיר.

הַקְּשִׁיבוּ!
בְּעָרֵב בְּמִיחָד,
אֲתִי קוֹ-אֶפֶק, קוֹ-עֵטוֹ.
גַּם בְּשָׁמַיִם אֲפָרִים
יִזְרַח כּוֹכֵב אֶחָד
בְּלִי גְבוּל, קוֹ אֲדָם מְרַסֵּק
בְּמוֹתוֹ.

הערות

- 1 - השיר "הקשיבו", משיריו הליריים של מיקובסקי ואחד הבודדים שנכתב ללא חריזה, תורגם על ידי אברהם שלונסקי. ("שירת רוסיה", הוצ' השומר הצעיר בסיוע מוסד ביאליק. עריכה: אברהם שלונסקי ולאה גולדברג - 1942).
- 2 - מיקובסקי התאבד בירייה בראשו בשנת- 1930.
- 3 - שתיים מתוך שמונה שורות השיר "להתראות..." מאת סרגי יסנין. שירו האחרון שכתב בדם שהקיז מזרועו. לאחר מכן התאבד בתליה. (1925)
- (קיימים תרגומים אחדים ובחורתי את שתי השורות מתוך תרגומה של רעיה שקולניק שטרם ראה אור בדפוס.) שיר זה עורר סערה ומיקובסקי השיב בשיר תגובה, "לסרגי יסנין" מתוכו:
"לא קָשָׁה לָמוֹת בְּתַבְעֶרֶת חֲיִינוּ, לַעֲשׂוֹת חַיִּים קָשָׁה הֶרְבֵּה יוֹתֵר." (תרגום אלכסנדר פן, מבחר שירים, ספריית פועלים, 1950). כאמור, חמש שנים לאחר מכן התאבד גם מיקובסקי.
- 4 - הפואמה 150,000,000 מאת מיקובסקי היא מן החשובות ביצירתו ונושאת גוון מהפכני-פוליטי ברור. חלקה תורגם על ידי אברהם שלונסקי. (שם 1)
- 5 - מתוך תרגום אנונימי ברשת האינטרנט לשירו של מיקובסקי "מרש שמאלי". התרגום הופיע ללא ניקוד באתר ברית הנוער הקומוניסטי, תחת השם "אורח".
- 6 - מתוך "הקשיבו" מאת מיקובסקי (שם 1).

יקיר בן-משה

מדרגות קשות של אבן

מחווה ל"פוגת מוות" מאת פאול צלאן

מִדְּרָגוֹת קָשׁוֹת שֶׁל אֶבֶן אֲנִי יוֹרְדִים אוֹתָךְ חֶדֶר
יוֹרְדִים אֲבָ נֶאֱם יוֹרְדִים אוֹתָךְ בֵּית
יוֹרְדִים וְיוֹרְדִים
מִהֲדָקִים קִירוֹת חֶדֶר בְּרוּחַ שֵׁם נוֹשָׁמִים לֹא צָפוּף
הוֹרִים מִתְהַלְכִים בְּבֵית וְהֵם מְגָרְדִים
מְגָרְדִים זְכָרוֹנוֹת בְּשַׁעַת דְּמִדּוּמִים מוֹנֶפֶת יָדָךְ צִלְקֶת
מִתְהַלְכִים וְיוֹצְאִים אֶת הַבֵּית רוֹעֲדִים הַדְּפָנוֹת הֵם קוֹרְאִים לְעוֹרְבִים שֶׁיָּבֹאוּ
לוֹחֲשִׁים לִילָדִים שֶׁיֵּצְאוּ וְיִהְדְּקוּ בּוֹר חֶדֶר בְּרוּחַ

שורקים לנו פֶּצֶחוּ בנגינות למחול

מדרגות קשות של אבן אנו יורדים אותך בית
יורדים אב ואם יורדים אותך חדר
יורדים ויורדים
הורים מתהלכים בבית והם מגרדים
מגרדים זכרונות בשעת דמדומים מונפת ידך צלקת
נובלת ידך ילדות אנו מהדקים קירות חדר ברוח שם נושמים לא צפוף

הם קוראים הגביהו הקירות בבדידות החדר אתם ואתם שם נשירו נגנו
הם שולחים ידם למתג הנעילה ומניפים בידם ורגליהם צמקות
הגביהו הקירות בבדידות אתם ואתם שם המשיכו נגנו למחול

מדרגות קשות של אבן אנו יורדים אותך בית
יורדים אב ואם יורדים אותך חדר
יורדים ויורדים
הורים מתהלכים בבית מונפת ידך צלקת
נובלת ידך ילדות והם מגרדים
הם שורקים המשיכו יותר להכיר את החדר החדר ידית חלולה
הם שורקים המשיכו יותר לזהות את החדר ואחר תרדו למרתף בתחתית
ובור חדר לכם במרתף שם נושמים לא צפוף

פאול צלאן
1970-1929

מדרגות קשות של אבן אנו יורדים אותך בית
יורדים אם החדר ידית חלולה
יורדים אותך אב וחדר יורדים ויורדים
החדר ידית חלולה רגליו צמקות
הוא קולע בך ילדות מסתגרת הוא קולע בך במדיק
הורים מתהלכים בבית מונפת ידך צלקת
הם שולחים בנו עורביהם פורסים לנו חדר ברוח
מגרדים זכרונות וחולמים החדר ידית חלולה

מונפת ידך צלקת
נובלת ידך ילדות

[למצגת שיריו של פאול צלאן](#)

יקיר בן משה - משורר. נולד בשנת 1973 בתל אביב.
קובץ שיריו הראשון ראה אור בהוצאת עם-עובד בשנת 2003. הקובץ זיכה אותו בפרס שר התרבות למשוררים בתחילת דרכם היצירתית לשנת תשס"ג. שיריו תורגמו לשפות רוסית, אנגלית, ערבית, ספרדית.
בוגר בית הספר לשירה של הליקון. השתתף בפסטיבלי שירה בישראל החל משנת 1998, והנחה סדנאות כתיבה רבות. כמו-כן כותב רשימות וטורי ביקורת בתחום הספרות, התיאטרון והמוסיקה בעיתונים ובכתבי-עת לתרבות וספרות.
משנת 2000 ואילך: עורך ספרותי, בית-ביאליק; 1998-2001: רכז תחום כתיבה במתא"ן ('מפעל תרבות ואמנות לנוער' מטעם החברה למתנ"סים); משנת 2005: חבר מערכת כתב-העת והוצאת הספרים לשירה "הליקון"; שופט תחרות הסיפור הקצר של עיתון "הארץ" לשנת 2004; שופט תחרות 'כתוב' מטעם "מפעל הפיס" לשנת 2002.

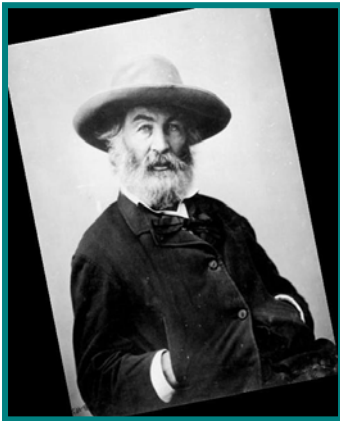
פגוש את המשורר

וולט ויטמן

אל פחד, הו מוזה! בלב שלם קדמי פני דרכים וימים חדשים, הסובבים אותך,
באמונה שלמה מבשר אני על גזע מוזר, מוזר, שארחות חיו חדשים,
ואף על פי כן אותו מין אנושי עתיק-יומין הוא זה, מלגו ומלבר,
אותם פנים ולבבות, אותם רגשות, אותם פסופים,
אותה חמדת-לבב ישנה-נושנה, אותה יפעה, אותה תכלית היא.

וולט ויטמן

1892-1819

למען הגילוי הנאות [כנהוג לומר בימינו בנוסח עיתונאי, משפטי-כמעט],
אני מודה ומתוודה שאינני יכול לטעון ולו לאובייקטיביות יחסית בכל
הקשור לשירתו של גדול משוררי אמריקה, וולט ויטמן, שזכה לכינוי
"הסבא הטוב" של השירה האמריקנית. אל שירת ויטמן התוודעתי
בגיל העשרה הודות לשמעון הלקין המנוח [מתרגם, מרצה לספרות
ומשורר נפלא בזכות עצמו], שעטיפת "עלי עשב", מכלול שירתו של
ויטמן, בלבוש עברי היתה מפעל חייו. לזכרו הקדשתי את תרגומי
למחזור "שירת עצמי", שראה אור חמישים שנה לאחר הופעת המהדורה

הראשונה של "עלי עשב" בעברית [1952]. המפגש עם שירת ויטמן בתרגומו העברי, ומאוחר
יותר, דרך המקור עצמו, עורר בי תחושת התפעמות עמוקה מרוח החופש העזה המנשבת
בשירים, מן הנימה הנבואית האקסטטית, מן הטוטאליות של אמירה חובקת עולם ואדם,
ממדי היריעה השירית, מן המיזוג האצילי של פשטות והידור בשפה, מן הראייה הפנוראמית,
הפנתיאסטית, ומן ההנפשה עזת-המבע שבאמצעותה כל עצם הוא בעל רוח-חיים משלו: הטבע
והאדם, הנוף העירוני והכפרי, החי, הצומח, הדומם והמכונה, המיסטי והארצי – כל אלה
מדברים, כל אלה חוברים יחד למארג מופלא, רב-עוצמה, של שלמות.

וולט ויטמן [1892-1819] הוא משורר אמריקני מאוד, אולי האמריקני שבכולם. שורשיו
נטועים בלב העולם החדש, בגלי ההגירה הגדולים של נרדפי אירופה, בנדידה החלוצית מערבה,
בנופי המרחבים הגדולים של היבשת, במאבק בעבודות, במלחמת האזרחים. הוא היה ליברל
ודמוקרט, אך במובן הדתי העמוק, האינדיבידואליסטי. מחד, הוא שוטט בחזית במלחמת
האזרחים, היה עד למחזות זוועה, חבש את הפצועים והעניק להם עידוד וסעד רוחני [באותה
תקופה כתב את שיריו הפחות מוערכים, שירי המלחמה שלו הכלולים במחזור "תיפוף התופים",
שראשיתם פטריטיזם מתלהם והמשכם התפכחות ריאליסטית בלבוש שירי קינה שנכתבו מתוך

חמלה אנושית כנה; ומאידך, ידע לומר גם: "התנגד הרבה, ציית מעט." ו: "אין מורד ההולך לכלא כבול באזיקים שאני לא כבול באזיקים אליו והולך לצדו." אותו ויטמן, שכתב את שיר ההספד הידוע לנשיא לינקולן לאחר הירצחו, "רב-חובל, הרב-חובל שלי!" – שיר רגשני ומחורז בשורות קצרות, כיאה להקשר הממלכתי בו נכתב – ידע לכתוב גם: "פחות מזכירים דברי תכונות שסופרו, ויותר מזכירים הם חיים שלא סופרו, וחירות ושחרור.... ומכים בגונג המרד, ושוהים עם עריקים ועם קושרים ורוקמי מזימות." או: "אין שומר שיכלא אותי, אין חוק שיעצור בעדי."

קשה לנחש כיצד היו נראים פניה של השירה האמריקנית מן המאה התשע-עשרה ואילך אילולי הופיע ויטמן בזירה, משום שלפניו, למצט אי-אילו משוררים יוצאים מן הכלל, השירה האמריקנית היתה חנוטה בכבלי המשקל והחרוזו הוויקטוריאניים וגיבוריה היו בני המעמדות הגבוהים. ויטמן, רומנטיקן מובהק, או ליתר דיוק, טרנסצנדנטליסט, כפי שנקראו הרומנטיקנים האמריקנים, הגשים הלכה למעשה את חזון השירה האוניברסאלית של הסופר, המשורר וההוגה קאלף וולדו אמקסון. הוא טאטא הצדה חריזה ומשקל ותוך הישענות על המשפט כיחידת-קצב במקום ה"רגל" המקובלת, יצר למעשה את מה שפונה מאוחר יותר "שירה חופשית", או "חרוז חופשי". הוא החליף את גיבורי הספרות הפיאודלית בפשוטי העם – האיכר, הבנאי, הנגר, זונת הרחוב, הדייג, הצייד האינדיאני, העבד הכושי הבורח, המכונאי, פועל הדפוס, כפב האומניבוס, הנווד ופושט-היד עברו אל קדמת הבמה. מכל הבחינות הללו הקדים ויטמן את דורו והיה אבי השירה האמריקנית המודרנית ומחלוצי המודרנה בכלל. שתי מסורות כתיבה מלוות את השירה האמריקנית עד עצם היום הזה; זו של אמילי דיקנסון, בת-דורו, שהתוותה נוסחה של שירה לירית מובנית-מאוד, שקולה, דחוסה ומהודקת עד להתפקע, וזו של ויטמן – ששירתו משולה לדהרת סוס בשדה פתוח. השורות הארוכות והשימוש בחזרות ובאמצעים רטוריים אחרים הפכו אותו למשורר אפי מובהק, מעין הומרוס אמריקני המפנים בכתיבתו את מרחביה העצומים של היבשת ואת רוח החופש של "העולם החדש". שירתו, אותה דימה הוא-עצמו ל"גלים מתנחשלים", היא פריצה אקספרסיוניסטית אקסטטית [אמת, לעתים במחיר כבד של נאיביות ופאתוס-גֵּתֶר], ובכוח המסה האדירה של שורות רחבות, דוהרות, הבנויות על יחידות של נשימה ארוכה וחופשית, נוצר אצלו המיזוג העמוק של אדם ועולם, של הרוחני והחומרי, הרמוניה של האני השר עם הסובב אותו. אלא שאת "מיתוס הרחבות" שלו אי אפשר לתחום בגבולות הטבע והנוף האנושי של חזון העולם החדש, משום שוויטמן הוא משורר אוניברסאלי ביסודו, תלמידו של אמרסון, ממנו למד שהמשורר איננו יצור תימהוני, חריג, אלא מעין נביא, חלק בלתי נפרד מן היקום, יוצר הלוכד בכתיבתו את הקבוע שבזרימה וחושף את תהליכי ההתפתחות בטבע ובמין האנושי. החוויה, ניסיון החיים הממשי, תופסים אצלו את מקומה המסורתי של הלמדנות; החספוס הופך לערך אסתטי. ויטמן הביא בשורה מהפכנית לפואטיקה. הילד הרע, המורד, העשב השוטה בפאתי המדשאה המטופחת, המהוגנת של הספרות האמריקנית, הפך לאבטיפוס

של משוררים וסופרים באמריקה שאימצו אותו אל חיקם יחד עם מסורת המרד האירופית. מול משוררי וסופרי האקדמיה צצו במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה ובמאה העשרים יוצרים כמארק טוויין, ג'ק לונדון, תומס וולף, הנרי מילר, נורמן מיילר, ג'וזף הלר, קורט וונגוט, צ'רלס בוקובסקי, ג'ון דוס פאסוס, קן קיזי, קארל סנדברג, טום וולף, רוברט פירסיג, טימותי לירי; משוררים וסופרים אפרו-אמריקנים כריצ'רד רייט, ג'יימס בולדווין, אליס ווקר, לנגסטון יוז ולירוי ג'ונס; משוררי הווידוי, משוררי וסופרי דור ה"פִּיט" [בייחוד ג'ק קרואק, ויליאם פֶּארוֹז ואלן גינזברג], ורבים אחרים – שכל אחד מהם המשיך בדרכו את שושלת "הסבא הטוב של השירה האמריקנית".

ויטמן היה רחוק ממגלומניה, כפי שהביקורת הפשטנית נוטה לראותו. נהפוך הוא. על דרך הפרדוקס ניתן לומר שיש צורך בצניעות רבה בתחושה – הלכה למעשה – של "והייתם כחגבים" [כמאמר הפסוק התנ"כי], של היות חלק אינטגרלי, בלתי נפרד של ההווה הגדולה, על-מנת שהאני השר יהא חופף לקוסמוס עצמו. ויטמן רחוק מנצרות ומשילוישים קדושים, ובשירתו יש לא מעט מרוח האופנישדים והבהגווד גיטא, אף-על-פי שהיכרותו עם המיתוסים ופילוסופיות המזרח הרחוק היתה קלושה. ובכל זאת, אלוהים של ויטמן קרוב לתפיסה הבראהמינית, הווה אומר – תודעת-על קבועה, מוחלטת, חובקת-כול, יסוד-היסודות שכל הדברים נובעים ממנו ויכולים לקוות לשוב אליו. אפשר, לפיכך, לראות בוויטמן מעין מיסטיקן חילוני, צליין ההופך את ההליכה בדרכים, את סיפור חייו, את שירתו, את המצב האנושי בכללותו, לסאגה רוחנית. אלוהיו של ויטמן, גם אם הוא נותר בגדר חידה, עברו ועבור קוראיו, לובש אצלו ישות ממשית בבני אדם, בטבע, ביקום, במחזוריות מעגלית של לידה ומוות. דומה שאין בתולדות הספרות אח ורע למשורר אופטימי כל כך. שירת ויטמן היא אודיסיאה רוחנית מרתקת של אדם מאמין שאינו כבול בידי מוסכמות דת כלשהי [אלוהי אני בפנים ובחוץ, ומקדש כל שאגע בו או שבי ייגע, ריח בתי-שחי אלה ניחוח ערב מתפילה, ראש זה עולה על כנסיות, כתבי קודש, והאמונות כולן], שירה של יוצר שהגיע למדרגה גבוהה של שלמות עם הסובב אותו, עם קונו ועם עולמו, על-מנת להפוך עלי עשב ל"ממחטת האל" ולכתוב שורות כמו: "אני מוצא מכתבים מאלוהים שנשמטו ברחוב, ואלוהים חתום על כולם, ואני משאיר אותם במקומם, כי אדע, בכל אשר אלך, אחרים בעיתם יבואו לעולמי עד".

אך צחוק הגורל הוא שדווקא המשורר שזכה לקיתונות של בוז בארצו-שלו בשל 'מופקרות' ספרותית ומוסרית, המשורר שהתרועע עם פשוטי העם, הצהיר בגלוי על אהבתו לגברים ולנשים גם יחד, וקנה בימי חייו יותר חסידים מעבר לאוקיאנוס, באירופה, האיש שכתב: "אני משמיע את צריחתי הברברית מעל גגות העולם", הפך לאחר מותו למשוררה הלאומי של אמריקה. הוא היה למורה דרך ואב רוחני ונביא התקווה הגדולה לכל אדם המבקש לשוב לחיים פשוטים ובריאים בחיק הטבע [ויטמן ודייויד הנרי ת'ורו, בן דורו, נקראים היום נביאי אקולוגיה]; נביא נחמה המותיר אחריו צוואה של עידוד רוחני: "האם מישוהו חשב כי אשְׁרִי הנולד? אני ממנהר

להודיע לו או לה שגם המת בר-מזל הוא... אני עובר מוות עם הגוססים ולידה עם הרך הנולד שנרחץ, ואיני כלוא בין מגבעתי למגפי... רע אני ובן-לוויה לבני אדם, שכולם בני-אלמוות ועמוקים בדיוק כמוני"; "אני מצווה עצמי לעפר לצמוח מן העשב שאהבתי, אם תרצה בי שוב, חפש אותי תחת סוליות מגפייך. בקושי תדע מי אני או מה כוונתי, ובכל זאת, בריאות טובה אהיה לך, אטהר ואחשל דמך." ואין הוא משלה את קוראיו: "אני נודד במסע תמידי [בואו, הקשיבו כולכם!] סימני הם מעיל חסין גשם, נעליים טובות, ומקל שנחטב ביער... אין לי כיסא, לא כנסייה, לא פילוסופיה, לא אוליך איש אל שולחן סעודה, ספרייה, בורסה.... לא אני, לא איש מלבדי יוכל ללכת בדרך הזאת למענך, עליך ללכת בה בעצמך."

עודד פלד

וולט ויטמן

כי גם בשעריך, מוות

תרגום: עודד פלד

כי גם בשעריך, מות,
בא למחוזותיך הריבוניים, האפלים, רחבי הידים,
אל זכרונות אמי, למזוג האלהי,
אמהות,
אליה, נקברה ואיננה, אך לא קבורה, לא הלכה ממני,
[אני רואה שוב את הפנים השלוות הנדיבות רעננות ויפות
עדין,
אני יושב ליד הדמות בארון,
אני נושק ונושק ברעדה לשפתים זקנות מתוקות,
ללחיים, לעיניים העצומות בארון];
לה, לאשה המשלמת, המעשית, הרוחנית, שמכל עלי
אדמות,
חיים, אהבה, נעלה בעיני,
אני חוקק שורת זכרון בטחם אלך, בלב שירים אלה,
ומקים פה מצבה.

[מתוך: "שירי פודה"]

עננים כזקנו של וולט ויטמן

עננים כזקנו של וולט ויטמן
ושמים תכולים כעיניו.
בקר טוב, אדמה. It's so sweet, Ma'm (1)
שהצמחת Leaves of Grass. (2) ענו

הוא כחו האלם של הדשא
היחפז הזה, ה"היפי", המשלח,
אבל רק בזכות ענוי-עולם כמוהו מתחדשת
אפנת
האביב
שלך.

הגבורה הדוקאית הזאת, עקשת לא נחשלת,
דרך כל לילות הכפור הארזים והמפלים
לבקע את סדקיה של קלפת איבת השלג
באלפי אפעלפוכנים דמויי-סיף וירקנים

ולחיות נמוך כעשב, אך מגביה
בחרוק שני סבלה של הצמיחה
לא מעל לאחרים, לשם אף פעם לא תגיע
אלא אינטש באינטש
מעל לעצמך.

אביב -

צונחת שחפים נוגה על ה-Long Island Sound (3).
עקבות האוהבים בחול הלח.
היחיד והיחף, השלו והשלך
ומלמולי המים היודעים כי המסע הוא

תמיד אותו מסע: מגל אל גל, מחוף אל חוף,
מחרף לאביב, מאור אל בור, מיש לאין.
כמה עלוב נצחו האנושי של הפינתים
ומה יקר הוא חרף
(או בשל) אזלת כחו.

אביב -

כל שהדחק, חנוק בטחב ובחשך,
פורץ את סוגריו ומת לחיות, וחי למות.
תגיד, למה הטוב הוא קצר-מועד כזה, כאשר,
כטל
וכפרפר
וכתמימות?

תגיד, למה היפי הוא כאב וגעגוע,
עוית פזאת בבטן וסימפוניות בְּחִזָּה?
למה אנחנו רק אִוְחִים על הכוכב הזה
שבִּלְעָדֵינוּ הוא, כְּמוֹנוּ בִּלְעָדֵינוּ, אֵבֶק בְּרוּחַ?

אָבִיב -

הֶלֶב גּוֹעָה תוֹדָה, הֶלֶב גּוֹמֵעַ milage (4)
כְּמוֹ הַפְּרוֹת בְּאֶחוּ, כְּמוֹ הַדֶּרֶךְ בְּמְרוּצָה:
שְׁעִינֵנו עוֹדֵן זוֹלָלוֹת אֶת הַיּוֹם
וְנִחֲרֵנוּ סוֹבָאִים אֶת הַלֵּילָה,
שְׁאֲנֵנוּ נְמוּת, אֵין סֶפֶק שְׁנֵמוּת
אֵךְ עוֹד לֹא,
עוֹד טָפָה,
עוֹד קָצַת.

שִׁכְכָר עֲגָלָה שֶׁל שֶׁמֶשׁ
רְדוּיָה מִתְנַוֵּר בְּפָרִי
פּוֹרֶסֶת פְּרוֹסוֹת-אוֹר בֵּין מְכַמְרוֹת עֲלֹנָה נוֹשְׁמֹת
בְּדוּמְיָה הַמְבַשִּׁילָה בְּפָרִי.

שִׁפְתָאִם מוֹל הַיָּם, הָרוּחַ
מְלוּחָה וְלַחַת-מֶשֶׁב
מְטִילָאָה כְּמַפְרָשׁ קְרוּעַ
אֶת הֶלֶב בְּתַקּוּוֹת שֶׁל שָׁא.

וְשִׁפְלוּם לֹא אָבוּד עוֹד, הֶחְמָצְנוּ הֶרֶבָה
רִכְבוֹת, אֵךְ תְּמִיד, בְּמָקוֹם
הַזֶּה שֶׁחֲמָקוּ בְּעֶשֶׂן מִתְעַבָּה
תְּגִיעַ אַחֲרֵת, הֶלֶב מְנַבָּא,
וְהַכֹּל אֶפְשָׁרִי
וּמוֹתָר
וְשָׁרִי
וּמַעֲנוֹת עוֹד יוֹכֵל לְתַקֵּן.

עֲנָם בְּזִקְנוֹ שֶׁל ווֹלֵט וִיטְמָן,
יוֹם בְּהִיר כְּעֶצְבוֹ הַמְּנַחֵם.
"Sparrow's chirping is still the best hit, man" (5)
מִהֶמָּה לִי hillbilly (6) חָכָם.

הוא צוֹדֵק. מַה קוֹרָה לוֹ לֵלֶב שְׁנֵצֶת
כָּל שָׁנָה מִחֲדָשׁ? לֵךְ דַּע.
הַנִּצָּחִי הוּא תְּמִיד קָצַת בְּנָלִי וְקָצַת
עוֹצֵר-נְשִׁימָה,
עֲבָדָה...

הערות המחבר

- (1) - זה כל כך מתוק, גברת.
- (2) - שם ספרו היחיד של ויטמן, שגדל, התרחב והשתכלל ממהדורה למהדורה ("עלי עשב").
- (3) - זרוע ימית של האוקינוס האטלנטי המהווה מיצר-ים בין לונג איילנד שבמדינת ניו-יורק לבין מדינת קונטיקט.
- (4) - קצבת אורך של כך וכך מילין.
- (5) - "ציוץ הדרורים הוא עדיין הלהיט הטוב ביותר, גברת."
- (6) - כפרי - הררי פרימיטיבי בארה"ב (משמש בעגה האמריקאית בדומה ל"חורגני" שלנו).

עודד פלד

2 בלילה. וולט ויטמן

עכשו, כשהחדר כפפת חשך ענקית ופסות אור הזויות
חודרות מבצע לסדקים שבתריס. עכשו רקויאם. ספוגי אור
רבים מחליקים על לחיי, 2 בלילה ואני שב להרהר ב"עלי עשב"
היכן שוולט ויטמן הזקן והטוב שר את אמריקה היפה,
החלוצית, מקלט פסטורלי לנרדפי אירופה, ארץ הדבש המבטח;
הידעת, איש שלג מפלא, שאמריקה שלך תהפך סיפורמרקט
משכלל לסרסורי דולרים צעקניים? פיה ערמומית למלוי
משאלות הצלחה באגדות בסט-סלר נסח הרולד רובינס?
עכשו "עלי עשב" שלך הוא מצרך ספרותי נדיר, משהו כמו
כתבי קדש בלויים בכניסה כפרית נדחת וההאדסון מאבד
עצמו לדעת בביוב ובפלבוניות הקשים –
לאן אתה הולך, וולט ויטמן, עכשו, כשהחלום האמריקאי הוא
סנטה-קלאוס עור מתנפח על ספסל בסנטרל-פארק?

[למצגת שיריו של וולט ויטמן](#)

שרית שץ

שיח נשי עם בודלר

שארל - משורר מרטייר - הרשה לי כך לפנות
איני שחרת גון גמישה, אף לא גבירת אפנות
אתה כבר שם, בפהומות שדמיוןך ברא,
אני עדן גרה כאן - אומדת טוב ורע.

פונה אליך, כן, אשה, יודעת להבחין
בין התעלות הנפש לתשוקות מין שהצחין
בין גיהנם לבין עדנה עלי האדמה,
בין טבע שפורח שוב לכיב בנשמה.

גם לי אין מי שיעצר את ניע השעון
או שירגיע באזני את רחש ההמון,
הספלין שלי רחוק מאד מסמטאות פריז
אך הוא מוצא דרכו לשכן וגם לא להפריז.

טפות של בשם זך זולגות, זולגות מבין שדי,
נהר הלתה, שארל יקר, ומתין לי בנדאי,
אך עד אשר בי לא תמות יכלת הבחירה
הסתו איננו סוף - הוא רק עונת הנשיקה.

הו, סמרטוט זקן נחר, חצי בקבוק לגום,
אתה זועק אמת חלקית לאור פנס עגום
כי כמו היפי, מון אמי, כך גם שפכי אוגן
נאים בלבד לדך עיניו של זה המתבונן.

מגבה יחרה כלם, כלם נראים זרים,
רמה ורקבון פושטים בבשר הברבורים,
בפתולי סמטא שכוחה נחבא לו השטן
ומזדנן בסבלנות לקצ'ר תפקיד חתן.

הריקנות היא מרד והיפי- פרחי רע
דבר דבור והפוכו, כמו יש בו בשורה
כך במלבוש שחרים הדור היית לתלן
של ילד רך ומפחד חובק נשמת אמן.

אטמון כך את ראשי המתיסר והמכרע,
אשאף מתחתוניך, שבשמך בהם טבול,
תפללות מתקתקה, כמן הפרח הנבול:
ריחות של אהבה אשר המות עברה.

שארל בודלר
תרגום: דורי מנור

שארל בודלר
1867-1821

[למצגת שיריו של שארל בודלר](#)

הו משורר, הו צ'סלב מילוש

יוסף עוזר

חלקו השני של המאמר,
את חלקו הראשון ראה ב"עיין ערך שירה 3".

הנה משורר שמביט באומץ ובקסם שירי במשבר התרבות המערבית מתוך הגורל של אירופה
בדור האחרון. השמות "ורשה", "ליטא", "קראקוב" ישרטטו את ההזדהות הזו:

זכרתי את קמפו די-פיורי
בנרשה ליד הסחרחורת
בפערב אביב שלו,
לצלילי המוסיקה העליונה.
את מטחי הירי בגטו
עמעם הלחן העליון.

הגטו מופיע כאן לא בהקנטה. גם שאר המוטיבים המתקשרים ליהודים, לא יופיעו בסרקזם, לא
בציניות המורגלת בשירה הישראלית, אלא כתחקיר של משורר אחר סיבות הכשל של תרבותו:
בשיר "בנרשה" הוא מעמיד בבית הראשון דוקא את חורבן הכנסייה:
"מה מעשיך, המשורר, על חורבות/ כנסיית יוחנן הקדוש, / ביום אביב, חמים זה? // במה אתה
מהרהר כאן..."
ובהמשך - טעם ההרהור כלפי הכנסייה החרבה: "שתי מילים שניצלו: / אמת וצדק."

מילוש משתמש במושגים גבוהים כאלה שכל כך קל "ליפול" בהם: אמת וצדק. ולמרות זאת,
שירתו לא נגועה בפומפוזיות וכולה חן תוך שהיא חובקת עולמות. בכך צמחה יראת הכבוד שלי
למשורר שהכרתי מול מדף הספרים ברחוב יפו בירושלים.

הנה הוא כותב בתוכחה ל"בן אירופה":

"כבד את הדעת שנרכשה, הו בן אירופה, / יורש הקתדרלות הגוטיות, כנסיות הברוק/ ובתי
הכנסת מהם עלה בכי העם שהיה לעולה, / יורשם של דקרט ושפינוזה, נוחל המילה "כבוד"

וכמובן האוניברסליזם שלו ורתיעתו מהלאומיות ובפרט מהמדינות: [באותו שיר לבן אירופה]
"אל תאהב שום מדינה: מדינות אובדות על נקלה. / אל תאהב שום עיר: על נקלה היא הופכת
תל-חורבות..." וכל זה, בעצם, כיאוש מאירופה התרבותית שכשלה כשלון כה גדול.
מיד עלו בי המילים של John Lennon שהשפיעו על רבים:

Imagin there's no countries
It isn't hard to do
Nothing to kill or die for
And no religion too

מילוש העניק לשירה שלו עוצמה של דובר תקופה. הקול המוסרי עולה מכך שהוא תוחם את
עצמו ומקיף באחריות כלפי מה שהוא חייב לומר. בשיר "מכתב", מנציח מילוש דיון עם
הפילוסוף היהודי רג'ה ראו ומשרטט שוב את מה שמעניק לשירתו את עוצמתה: שאלת התרבות
וכישלונה. השיר מתעד בעוצמתה של הצורה האמנותית מה שעלול להיות מוזנח כשצורת
המבע שלו היא מכתב:

"ראג'ה, אילו אני ידעתי/ את הגורם למחלה הזאת... // תמונת עצמי/ מתעצמת על הקיר/ ועל
ריקעה/ כמה עלוב צילי. / כך התחלתי להאמין/ בחטא הקדמון, / אשר איננו אלא/ נצחוננו
הראשון של האגו."

כן, בקנאה גדולה שמתי לב לתיאור הצללים הזה. הצללים מרקדים כסיט ומשקפים את המימד הנפשי המרקד ומייצג מעבר לצל האיש את האני הכללי ושואל שאלות קשות, ללא מסווה, ועם כל זאת לא מאבד את כוח השירה שלו, לא הופך למה שהפך אצלנו אורי צבי גרינברג, לא מקריב את השירה על מזבח האידיאולוגיות שלו, והנה הוא מציע בשיר דיאגנוזה למחלה:

“צרף, אם רצונך בכך, את המקרה האחד שלי/ שעל גבול הסכיזופרניה/ עם החלום המשיחי/ של תרבותי. המקרה שלו- הגלות מפולין בגלל התנגדותו למשטר והחלום המשיחי – חלום החלת התרבות האירופית על האנושות/ חלום חלום גרמניה הארית וכל סמטאותיה האידיאולוגיות של אירופה. יכולתי להגיע מתוך כך לכמה הכללות:

(א) הדרישה מהכתיבה עוברת הרבה מעבר ליכולתו של משורר להעמיד מטאפורה מבריקה.

(ב) שירה פירושה היכולת להעמיד עולם. לאו דוקא במובן של המודעות הפוליטית.

(ג) היה ברור לי שחייבת לצמוח שירה אלטרנטיבית לשירה הישראלית הרזה; שצריכה להיות התחברות חירום של השירה לריקמה היהודית. אבל איך? איך לעקוף את הסכנה שאורבת? שלא תהיה השירה להטוט של רובד לשון חכמים ותנ”ך או משנה. העברית יכולה לפתות עיניים.

(ד) הצמיחה של השירה העברית במנותק מהמשקל והחרוז, היא האמת השירית העברית ושורשה המפתיע באתוס השירה שבו כותב רבי יהודה הלוי, במאמר על הלשון, דברים נחרצים על טבעם השלילי של המשקל והחרוז.

(ה) עלי להאבק על שירה בעלת ביטוי כוללני ולא לאבד את יניקתה מהזיהוי היהודי.

קולו של מילוש העושה חשבון נפש ומחלחל לשירתו, רישומה של היהדות וחורבנה: צריך, לא צריך – אדם... / אל לו להשליך פרור לחם או לירוק באש/ כך לפחות למדוני בליטא.../ “...לנו היה דרוש אלהים שאוהבנו בחולשתנו, / לא בתהילת האיחוד השלם.../”

מיוחדים במינם הם השירים הרבים בהם מילוש משוחח עם השירה עצמה: אני מזהה את ההוגה השירי ששמו כאן הוא לא רק מילוש האדם, אלא “מילוש” שעבר מלחמות עולם ששינו את פני אירופה, שהכיר את שיגעונו וטירופה של התקופה, את מות עשרות המיליונים בגלל מה שנחשב כאמיתות פוליטיות ותוצאותיה ההרות אסון לבני האדם שנולדו תחת השמש.

ההערה על היחס ללשון והאמונה בנוכחות האלוהים

כאן אני רוצה להעיר הערה חשובה על הקשר שבין היחס ללשון השירה לבין האמונה באלוהים, במוסר, בטעם לחתור לטוב.

“תהיה נא שפת האם פשוטה.” כמי שמחשיב עצמו כקורא בין השיטין של שירה זו, שירה המעמידה בראש את ההרהור על פשר הקיום: “אהבתי, היכן הם, אנה הם באים/ בזהק היד, קו המרוצה, רשרוש התלמים-/ לא מצער אני שואל אלא מתוך הרהור”, זו היא שירה שצומחת מבראשית; הרי השיר “קמפו די פיורי” מסתיים במילים: “ואז מקץ שנים רבות/ בקמפו די פיורי חדש/ מרד יצית דבר המשורר”. השורות שהקדימו את הסיום דיברו על יום ורשאי יפה בו הכל חיים חיי שיגרה בעת שנעשים מעשי נבלה, שומעים את מטחי הירי בגטו ו “לא נמצאה בשפת אנוש/ ולו מילה רק אחת/ להפנותה אל האנושות/ אותה אנושות שנותרת” כשהברבריות בשיאה מוכיחה את חוסר הסיכוי והטעם שבשירה עצמה [למי ולמה לשיר? !] הטקטיקה הלשונית נעשית חשובה כמעשה בריאה מחדש, כמעשה של אמונה מחדשת, את האמון המחודש הזה קראתי כ “ארס פואטיות”:

מסה על השירה:

תהיה נא שפת האם פשוטה
וכל שישמע את המלה יראה עצי תפוח, נהר, דרך פונה,
כפי שרואים ברגע של ברק קיצי.

משורר מניח תאריכים בסיום שיריו. יש לזה איזה יסוד לתיעוד אישי. לציין את זמן כתיבת השיר. לא כן הוא כאשר התאריכים נושאים את תאריכיו של עולם שלבש חברבורות של מפלצת, אז התאריכים הופכים להיות אתר הנצחה ענק: 1943 - ורשה, 1937 - וילנא, 1945 - קרקוב, ועוד. אמירה אדירה זו של מילוש כבשה אותי ועדיין עוצרת אותי מלבגוד בו עם משוררים יקרים ומרתקים, פולניים אפילו, כמו ויסלבה שימבורסקה [העריצו את שירה: "התצלום הראשון של היטלר" – בזמן שהיא כתבה אותו, כתבו אצלנו שירי סגידה לסטאלין...]

ואמנם ישובו הקיץ והנהר, התפוח והראיה עצמה ויעניקו לאדם מה שנלקח ממנו והפך לסיבת שירתו של מילוש המתעד ו"מוכרח לכתוב באצבעותיו" את מה שראה:

אך אין הלשון יכולה להיות תמונה ותו-לא.
מאז ומקדם מפתים אותה ערסול החרוז,
החלום, הניגון.
עוברת ללא מגן בעולם יבש, חד. ...
מתובלת בבדיחה, לצון, סטירה, יכולה השירה לשאת חן.
או אז מעריכים את סגולותיה המזהירות ... [עכשו ימריא השיר וינסח את תבונתו של המשורר:]
...כי רב משקלה של שורה טובה אחת
מכובד דפים חרוצים הרבה.

בקלילות מפלס השיר דרך כהכוונה לשונית למשורר צעיר. השירה בה מאמין מילוש תעשה את תפקידה בהיותה נגישה ועם זאת סוגסטיבית, מפעימה ומרוממת. שתי השורות המודגשות מסייגות ומגלות אחריות. דבר נוסף: היכולת של שירה זו להותיר עקבות לחקוק משהו שאינו מסתיים במימד האינטלקטואלי לבדו. אולי גם זה חלק מתרומתו לשירה? שהיא לא אליטיסטית במובן של ניכור, שהיא עשויה להפיק סגולות שהיו לקלאסיקה העולמית, היא ניתנת לציטוט: "כי רב משקלה של שורה טובה..."

או בשיר זה:

[שיר מספר 5]

יהי ערך מילותיך לא משום עצמן
אלא משום שנאמרו כנגד מישהו.
את נישקך עשה, ממילים דו-משמעיות,
את המילים הבהירות הטמן בחשכת האנציקלופדיה.
אל תחוה דעה על מילים כלשהן
בטרם יבדקו הפקידים בתיק האישי מי אמרן...

[או מתוך השיר "לא יותר"]

חייב אני לומר פעם איך שיניתי דעתי אודות השירה
וכיצד ארע, שהיום אני רואה עצמי כאחד הסוחרים
ובעלי המלאכה המרובים של קיסרות יפן
שמחברים שירים על פריחת הדובדבן על כריזנטמות
ועל ירח במילואו - - מה ניתן ללקט מן החומר הסרבן?
לא כלום, לכל היותר יופי.

עלינו להסתפק, אם כן, בפרחי הדובדבן
בכריזמות ובירח המלא.

והנה כאן :

עצות

במקומם של משוררים צעירים
(מקום רם, יחשוב הדור את אשר יחשוב)
הייתי מעדיף שלא לומר כי כדור הארץ הוא חלום
של מטורף מעשייה לא נבונה, מלאת שאון וזעם. ...

ובוודאי אצטט לכם מעט מהשיר הזה :

תמיד התגעגעתי אל צורה יותר נקלטת
שלא תהיה יותר מידי שירה ולא יותר
מידי פרוזה ותאפשר להגיע לכלל הדברות מבלי לסכן איש,
לא המחבר ולא הקורא בייסורים מדרג גבוה,
בעצם מהות השירה יש דבר מה שאינו הוגן
נוצר מתוכנו דבר שלא ידענו כי פתוכנו הוא ...
זו תועלת השירה, שהיא מזכירה לנו כמה
קשה להישאר אותו איש כי ביתנו פתוח,
מפתח אין בדלת ואורחים בלתי-נראים נכנסים ויוצאים.
(ושימו לב לענוה הפולנית:) מה שאני מספר כאן איננו שירה,
אני מסכים, כי שירים מותר לכתוב לעיתים רחוקות
ובלי-חמדה תחת לחץ בלתי-נסבל
ורק מתוך תקווה שרוחות טובות,
לא רעות, מצאו בנו כלי.

המכתב הראשון למילוש

ספרתי לו על שני ספרי: "סילן טהור" ו"שם ומלכות", על זכייתי בפרס ראש הממשלה מידי
יצחק רבין [ימי כתיבת המכתב, לאחר הרצחו של רבין]. סיפרתי על עליית הורי מעירק ואמונתם
שכאן יהיה תיקון מושלם למסע היהודים בתבל והוספתי:
"...החרדה שבה אנו חיים ומגדלים ילדים מניעה אותי לכתוב אליך. הימים ימי האינתיפדה,
אבנים מנפצות את חלונות האוטובוס. חיילים רודפים אחרי ילדים. באוויר שוב תחושת אין
מוצא. ונראה לי לבקש אותך להשמיע שנית את קולך המוסרי כמו שפגשתי אותו בשיריך".
למילוש לא יכולתי לפרט מה שאסביר זאת כאן וכך: זהות ממולכדת, שבצדה האחד נוהה אחר
"מדינה דמוקרטית ויהודית" ומצד שני בתחום החינוך המשפט וכלל הנטייה שלנו אנו
מתרחקים בבירור מכל זהות יהודית.
הנה א.ב. יהושע בוחר את ההר [הר המתים בהר הרצל] במקום ההר "הגלילי", ומעמיד בכך את
עומק הגותו באור מתמיה: שהרי בהר המוריה הבן [יצחק] חוזר עם אביו חי. זו אמירה יהודית
רבת משמעות, הילד חי. האב לא שפך דם. זוהי השורה התחתונה. מה מביע הר הרצל עם
קברותיו? לא מבחינת כבוד הנופלים כמובן, אלא בהעמדת ההר הזה במקום הר המוריה?
המוות הופך לפולחן הלאומי. לא נטילת האחריות על עצמנו עומדת כאן על הפרק, אלא דוקא
מה שימקד את כל הקיום על חודה של החרב עצמה: על חרבך תחיה. [כתב משה דיין שיר
"לנצח תאכל חרב"].
הוספתי למילוש:

הקול הזה שעבר בין שתי מאות וממילניום למילניום, קולך שנחוצ לי בעת שהאנטישמיות
מתגברת בעולם. אני חש שקולך ההוא חייב להתחדש. בארץ ישראל לא קל היום להאמין

בעתיד. הזמן דוחק. בימים אלה מתפרצצים בני אדם בטירוף ומושגת בעיקר מטרה אחת – חורבן. ילדים עם ילקוטי בית ספר על גבם, אנשים שאוכלים במסעדה ... כי תמצית השאלה הרלוונטית לנו היא: אם הינך משוכנע שהקרטומוריומים כבו סופית? יחיד אתה עם הפרספקטיבה והכובד של השירה והעמדה מול המאה הקודמת ומוראותיה, לומר שוב מילות אזהרה לעולם!

לאחר זמן קצר קבלתי תשובה. מילוש הדגיש את רתיעתו מהלאומים שהם מקור הצרות לכל. הזכיר את מסורת החשיבה שלו ואת הסכנה שהמשורר יהיה כמו "שחקן כדורגל" כטענה נוקבת בדבר היות המשורר מעל המבע הפוליטי, מעל הפופולאריות וההמוניות. חשתי בסיבה נוספת המבדילה בין הספרות העברית ו"התרדדות" הסופרים והספרות אל מול עוצמתם הניכרת של משוררי פולין. הנה אני כבר יכול לצטט מיד מדבריו - יכולתי למצא תשובה כמעט טרפונית בציטוט ממנו: המדבר על אודות ההיסטוריה תמיד מוגן. / נגדו לא יקומו המתים להעיד.

צ'סלב מילוש נשאר משורר טוטאלי. אני קורא בתשובה למכתבו את דברי ומהרהר בדבריו עצמם: צ'סלב היקר שלום. בשבוע קבלת מכתבך, נערך בבית שי עגנון ערב לכבוד השירה הפולנית. זה היה באמצע נובמבר בערב ירושלמי קריר. דויד ויינפלד ורפי וייכרט העניקו לשומעים חוויה נהדרת מהשירה הפולנית ... כתבת שהמשורר לא צריך להיות מעורב באופן רעשני – אני יכול ללמוד מכך על יחסך המרום כלפי היות המשורר בעל אחריות "ממלכתית". בממלכת השירה. זה מזכיר לי שהנביא נקרא במקורות גם בלשון "צופה" או "רואה". וחשבתי שנכון להעיר לו כמה מילים על ה"לאומים": אבא שלי היה כבן שלושים בשנת 1951. משפחתו הענייה בעירק, כמו ביציאת מצרים, הגיעה לארץ ישראל, בגירוש חפז, משוכנעים שסיפור המצוקה היהודית הסתיים ושבעצם בואם המבוהל לישראל הגיעו אל הפתרון הטוב וה- כן, ... הסופי. ... במכתבך הזכרת את מקורה של הלאומיות והמסגרת המדינית כסיבת מתחים בין לאומים. זה לא מוזר שאני ממש מבין ומקבל את התובנה הזו. ובכל זאת - היהודים הואשמו שאינם כלל לאום. היום מה ראוי לפלשתינאים אם לא הגדרה לאומית? ואנחנו שוב במילכוד. בעד לאומים? נגד?

ברעיון לאגד את אנשי הרוח באיגוד עולמי, התכוונתי שאיגוד כזה יכול לתת תוקף כל שהוא לאינטרס של אחווה כלל אנושית. אנשי הדת היו אמורים להעניק לנו מה שפוליטיקאים לא השכילו לעשות. אנשי הדת אינם מדברים ביניהם. גרוע מזה – הם נושאי המוטיבציה לקונפליקט. גם לא המשוררים. אולי בכל זאת שחקני הכדורגל? חשוב לומר לך זאת, לפחות כדי שהדבר ישוטט בעולם ... כמסר גנוז: כמו מכתבי אנה פרנק מעליית הגג...

עולם בלי קול קורא ואפילו במדבר. בלי חשש מהזלזול של החכמים העֶקְרִים.

לאחר חילופי המכתבים האלה, התפתחו כמה שיחות טלפון. מילוש מבוגר, מעבר לגיל שמונים, ומתנסח בסבלנות רבה. מתפלא מהשפעת השירה האנגלוסכסית... "בשעה שיש לכם את דוד של התהילים."

באחד מהימים מתקשר אלי ידיד, אמנון אריאלי שמו והוא גר בטלס-סטון, ליד ירושלים: "מישהו מפולין, יש לו קשר לצ'סלב מילוש, מחפש אותך". דהרתי אליו. מי זה יכול להיות? כשנכנסתי לא הבנתי מי הם הנוכחים: האחת צעירה מרשימה, השניה מבוגרת בעלת נוכחות, נער כבן עשר ותומאש שמדבר עברית. והדברים נקשרו באופן מעורר השתאות. ראשית, אנגלישקה הצעירה סיפרה על המכתב שהגיע מישראל. היא היתה זו שהציגה בפניו את המכתב מישראל. מילוש ביקש לשמוע. הוא התרגש מאוד מהדברים שנאמרו בו. כן, היא קראה גם את השיר "האור היפה": אני קראתי לו את השיר, ואני צועקת כשאני קוראת לו כי הוא כמעט שאינו שומע [תומאש מתרגם לי את דברי

אגניישקה:] אז קראתי לו את המכתב והשיר, והוא נקש כך באצבע ואמר: זה שיר! זה שיר!... הוא לא עונה לכל מכתב. הוא מקבל אלפים... כך המכתב הזה מישראל, הגיע לתומאש שלומד... יהדות באוניברסיטת קראקוב... אצל ד"ר מרדכי... אח של... אמנון, כן, אמנון שהוא... אמנון שבביתו בטלס-סטון אנו מתכנסים עכשיו...

ביקשתי טלפונית שיר מהמשורר, כאילו אני קוראו הבלעדי ולא אלפים וטובים בעולם. ובכל זאת, הלא זכיתי לגמולו של המאוהב – ש... טפשותו היחסית והתמה גומלת לו באהבה אהדדי, גמול שאין לזלזל בו. וכך ביקשתי [אני משתגע למחשבה שאמנם כך עשיתי] ביקשתי טלפונית שיר שייוחד עבורי, במטרה לפרסמו בגיליון 'ג' של כתב העת "משיב הרוח" שעמדת לערוך. הנה כך נסגר המעגל, מילוש שהכיר אותי מתמונה ששלחתי, מזוהה עם הסממנים היהודיים שהוא זוכר ומכיר, זיכה אותי בשיר שזיהוי היהודים של תלמוד התורה בולט בו, לא מוצנע, ומבטא בגאון את מה ששקק חיים באירופה ונאבק על חייו בארץ ישראל. מילוש נפטר. שירתו היא מענק מרשים שופע כבוד לאדם, לעולם, ליצירה. אגניישקה עמלה כעת בפולין על ארגון אוצרותיו הרוחניים. תומאש נמצא בארץ, בישראל, ארוג בנימי השפה העברית וביהדות עצמה. והייתי רוצה לדעת שיש לשירה שלי צל מצילה, בבואה מבבואה, אור מאורה, מקולה המוסרי האמין. מהיותה חוצה גבולות וזמנים, מדעתה הנוגעת ללב אודות חכמת שפמו של החולד המבטא דבר מה עמוק לעולם, בהביטו בשחקני התיאטרון.

פתחתי בשני המושגים: ארץ ובית. הטיול שעשינו כאן, אולי ייצגתי בו את עצמי, בצורה אישית, אך הוא רוחש בצורות שונות בחברה כולה, לכן – אין לנו כאן סיכומי של מסע. בחברה הישראלית הכללית מתפתחות מסגרות רבות שמנסות להיפגש עם הזהות היהודית. לעומת זאת יש מסגרות שמנסות להגביר דוקא את המאבק במגמה זו. אולי מותר לומר פה שהאופק הלא רחוק מבשר משבר זהות חריף ממה שהיה לנו אחרי מלחמת יום הכיפורים. ההתנתקות ההכרחית מהפלשתינאים והדינאמיקה הדתית של האיסלם תחייבנה אותנו לקרא שוב את קריאת ה- 'לך לך', להכניס בין סוגריים את הציונות הישנה, שהחברה שלנו ממתינה בכל מישריה לנטישה נוספת של הזהויות שלנו כדי להגיע אל הארץ הנכספת שבה אנחנו פועלים כחברה בריאה, שתיגמל מעקמימויות רבות - זו החרדית זכאית להוציא את המסווה שהיא מאוהבת בו – מסווה החברה המושלמת, ואז הציבור החרדי יתמודד בראש ובראשונה עם שנאת המזרחיים. וזו החילונית החייבת להעניק לעצמנו מימד עמוק ושלם יותר. אם תבין שהזמר העברי, המערכונים של הגשש החיוור [שזכו ל..."פרס ישראל"], ובודאי מכוני המדע המפוארים הם כנראה תנאים מינימאליים לישראליות – אך אין בהם תנאים הכרחיים להמשך קיום יהודי שהצליח. בלי כל אלה לשמר זהות של מיליוני יהודים בויטאליות שהפליאה את לב טולסטוי: "מה זה יהודי?... כל שליטי עולם וכל העמים העליבו ודיכאו וגירשו ורמסו, רדפו, שרפו, והטביעו, והוא, על אפם וחמתם, ממשיך לחיות ולהתקיים. מה זה יהודי? – ... לא אצטט את תשובתו. כל אחד יודע, גם מילוש רשם זאת באחד השירים :

"...עם גדול, עם לא מנוצח, עם אירוני, יודע להכיר פֶּאֶמֶת, אך שומר את הדבר בסוד.// מתרוצץ בשוקים, בניו מבינים זה את זה בהלצה, /" [מהשיר **עם**]

טולסטוי הוא אשר זמן רב כל כך שמר על הנבואה ומסרה לאנושות כולה: **"עם כזה אינו יכול להיעלם. יהודי הינו נצחי, הוא התגשמות הנצח."**

[דברי טולסטוי הובאו במאמר שפורסם בג'ואיש וורלד - לונדון 1908].

יוסף עוזר לצ'סלב מילוש

משורר בין שתי מאות ראית דורות שנפלו לתהום -
את קורצ'אק המורה צועד עם תלמידיו למשאית
את שגל מגלה לנו - איזו זמרה יש בצבעי מים מציר לעולם ציה וצמאון
את החלילן והנבלן והפנר אמיצים -
את כריסטין ברנארד - משתיל לנו לבבות חדשים, בתקנה
שאלת: מה מקומו של המשורר? כתבת: "לא כמו פדרגלן!"

אבל ילדים יש לי ועלי לדעת
הו, כן! ישראל, האם היא מבטיחה כבוי לקרמטוריום?
הרי אז לא נראינו כמו "לאום"... כשרים מבחינה זו היינו...
ראית שתי מאות, ועדן אור. משורר לא עברי ומיטיב לקרא
ההבדל בין "מזמור לדוד" לבין "לדוד מזמור"
שיר לנו, צ'סלב, משירי ציון על אדמת נכר
מתרגם התהלים לשפת אש, רוח, מים ועפר
אצטט ממכתבך - "מדינות הם הדיאגנוזה של המחלה!"
ואני עונה: אמן. אתה תשיב - סלה:
מלה שאין תרגום לה - סלה סלה שחדרה לגן הזכרון

יקירי - שמשון של המלים אקרא אותך: המלמד
לזעזע את העמודים. להפריד חשך מן האור
שגל - חתן וכלה כמו אלקים וישראל שטים בשמים
ואתה ואני משני קצני תבל
בין ירושלים דליטא שהתאדתה
לבין ירושלים תחת כפות רגלי
מיללת בצופרי אזעקה, רועדת מקור,
נוכחת בסדור תפלה מתחת בית שחיי
בהכנסי לשלח לך מכתב
לבעוט בכדור פלאי אל המאה שלא נראה,
שמאמתחת לב.

ולא ישלט בם עוד המות.

גברים עירמים מתים יהיו לאחד

עם הגבר ברוח ובירח המערב;

עת ילקטו עצמותיהם וכל שגקה יאבד,

מרפק וכף-רגל יענדו ככוכבים.

דילן תומס

תרגום: אליעזרה איג-זקוב

נאווה בת-שלום

לעמוס עוז

*

המתים שעוברים
אלי דרךך
שואלים להגיד לי
דבר מה.
קו נמתח ואפל מצלע הר
עובר אלי כמבוע חרישי.

מה אלהים
עשית לנפשי ולרחמים
הפורצים ממנה?

כל קורותיך
מקפלים במתים שלך, שם

ואני רק נוגעת בפאה ירקה
שזרם דק אצור בה,
שמורה אחת שמטביעה בי זכרון
ונסתרת מעיניך.

ופעם, אולי רק פעם,
יעתיקו גם מתי מקומם
ויתירו לשוני.

*

נדמה
שמתערבת מדי בלשוניך,
לשון המתים שלך.
לשון שמתגלגלת בקשת רחבה
ועוברת אלי דרךך,
לשון רחומה ומגבהת
צרופת טעמים
שקובעת מקומי.
נדמה לי,
אות רודפת אות
בקולות מתיך החורצים בי בקע
והם בסלמות עולים יורדים עולים,
מגוללים
את אשר נבצר ממני
עד קו דוממה.

שלי נפוצו לכל רוח.

יעקב ברזילי

ליהודה עמיחי

מאז שעמיחי צמצם את המרחק
בין ארץ לשמים,
קו הרקיע מתחיל
בגבה העינים
בו איש את רעהו
באישונו יברך.
ויש שמתחיל בגבה המדרכה,
שם מתנהלת בכבדות
רחל המינקת
בדרכה אל השוק.
שני סלים בימינה,
סלים ריקים
מלאי חרים.
לעת ערב
תשוב לביתה
במלוא הטנא
ריחות וצבעים,
תבלינים לשבת.
ועל מפתן הבית,
אלהים, עמד שם
בגבה המזוזה
וכמנהג המקום
קבל את פניה
בלחם ומלח.

פרסם ב"שבו" כתב-עת לשירה

נאוה בת-שלום - לילדת 1951, חברת קיבוץ עין-השופט.
כותבת שירים וסיפורים קצרים. ספרה "אולי לזמן יתדות"
הופיע בהוצאת ספריית פועלים ב-1980.

טוביה ריבנר

אתה רואה

צילום: טוביה ריבנר

אתה רואה את העולם בעיניים פקוחות
אך המראות מסתננים בדרך חריצי עיניים
לפעמים מטרידים, לפעמים מחפים צעיר אפרפר
מרגיע. מדבריות זהבים עד קצה האפק או
כפור כבימי ילדותך - העצים מעשה תחרה, ביחוד
פשוט לזהרים, תוך כדי קריאה, עיניך נעצמות.

יש שאתה מסכסך עם עצמך סכסוך ידידותי:
להזמין ספר חדש? או כבר לא כדאי? כי מה יעשו בו
אחר כך? ומה עוד עליך לדעת? לשם מה, בעצם?
ולמה להכביד על הבאים אחריו? ומדוע צריך, באמת מדוע
לנגב כל פעם את האבק?

אתה עורך טיול קטן השכם בבקר וצלך ארץ-ארץ.
בעצמך תסתפק בפחות. אינך משתעשע באשליות.
גם הזכרון מתקצר והולך.
והשכחה מתעצמת.

דברים נעלמים לפתע. ימים שלמים. ולפתע
הם שוב בנמצא. סתירות קלות של חדכוניות הזמן.
הצגות קטנות של תחית המיתים.

ברכט התנחם, שאם יחסר בעצמו גם לא יחסר לו דבר.
אבל למה שיחסר בעצמו?
ידידנו

הכשלונות שבעבר חריפים מהשגך ועודם צורבים.
לא תמיד. קורה שהאהבה מקיצה מתרדמתה
ומטשטשת את הכל.

והלא יש ימים שתענוג לחיות כדברי ישראל פנקס
ותפוח-אדמה מבשל היטב יש בו שמינית שבשמינית
מטעם גן עדן, אמר איזיס ידידנו.

ואם לא ימים, אז שעות. ואם לא שעות, אז שעה.
ואם לא שעה, גם רגע עשוי לשאת בלב
כמו טפת מים, ארץ ושמם. אז למה לא רגע? למה לא
עוד רגע, גם אם הבאות אינן מרהיבות, למה
לעזוב באמצע, תמיד באמצע, ולא לשמע עוד
- ולו קול צרוד ומפצל - מודיע חדשה מרעננת:
"שגל ירד היום בעמק יזרעאל".

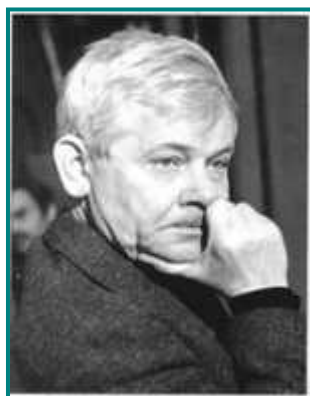
מתוך ספר שירה העומד לצאת לאור בימים הקרובים "כל אשר אחר-כך".

טוביה ריבנר - יליד ברטיסלבה, סלובקיה. עלה ארצה ב-1941 במסגרת עליית הנוער והצטרף לקיבוץ מרחביה.
בשנים 1963-1966 שימש כמזכ"ל התנועה הציונית בשווייץ. משנת 1974, פרופסור לספרות עברית והשוואתית
ומלמד באוניברסיטת חיפה. חבר האקדמיה הגרמנית ללשון וספרות.

ז'ביגנייב הרברט

לא במפרש, אבל האמנתי שלא תמות - בגלל קול האמת
המוסר, המצפון, החכמה הבלתי נתנת לערעור (שאינה
מסוה את הרגש) הקלסיקה של אחרוני הנפילים - לא רק
אתה, גם אחרים שדבריהם (לא חזיהם) היו למופת.

Zbigniew Herbert
1998-1924

תמיד התדהמה: גם הוא? גם אתה? גם לך לא עזר כל מה שהיית -
גם אתה לא פענחת את הנצחי - על כרחך פנית מקום
לבאים אחרים - להמציא קול, קולם שלהם
לומר את הדבר מתוך חזיהם

לא יעזר לך כמה נלבב יהיה מסע הלונה - ישפחו אותך.
תמיד אוהבים לשפח. כי איך יאהבו את זה שלא הכירו
אלא את שמו. האם ינחם אותך לדעת שגורלנו לא יהיה שונה
מגורלך, כי נשכח - גם אם השם ישאר - כי שם האדם אינו
האדם ואינו הבשר ודם, פעימת לבו, נשימת אפו,
סגלת נפשו ופליאתו נכח הבריא -

תסלח לי שאני אומרת דברים כאלה. הלא אני מכירה אותך -
אתה בשבילי כמו כל שאר בעלי השם - ומי שבאמת
אוהב אותך מעמק לבו, נאמר הורחך, כבר אינך להעיד מה
היית לפחות בעבורם - בצער נואש הם פוברים ידיהם שם במרומים
על שאינך ממשיך בנצח האנושי - ואמך מבקשת לדעת רק זאת:
שהסוף לא היה יותר מדי כואב.

מנחם פאלק

תשובה לאהרון גלבוע

בלי חליפת מגן,
יכרת שלום
בני
עם טלפט מאלפא הרחוקה,
ובקינזיס טלפורט יודיע
על עדן חדש,
כי בני נולד ביום הזה
והוא צוחק.

ביום ההוא נולד בני, בני נולד ביום ההוא.
צדק המשורר,
טעה המשורר,
כי בנו נולד ביום ההוא
ובני נולד ביום הזה
וסערת גדולה מסערתו
ולכירתי יבוא גם ירקי האנטנות
ושר הטבעות
ואנדרואידים מכוכב אסימוב.
גם אהלו לו יתעופף
חסר חמץ,
והוא ערם

רכה בנשיקה

הגשם הזה הוא ינקה
את הלכלוך מהרציפים, הוא יבכה
את הכאב של הכלבים הנטושים
הרוח ינחם אותם אלוווש של כפור,
העננים מעל כבר מכסים.

אחרי הקיץ יש כל כך הרבה לשכח
ולמחק, אבק ושמן מלכלך,
עלים כמושים וצמוקים שבא זמןם
אז מה אם לא הבנת דבר?
יש לסלק ברוך נחוש את מה שלא הפגם.

עכשו, זה זמן ראוי להבשלה,
של מה שלא צריך את אור השמש
יום ארוך או מהומה.
בנשיקה רכה יש להניח לפגישים
הישנים, ברגל יחפה ללכת על האדמה.

עפרה דינור – עובדת מחקר. כותבת מאז 2003.
מפרסמת את שיריה באתרי שירה באינטרנט.

ליד

נבוכ ליד עלי החולה
קרב אליו על בהונות,
זר שולף מגרונני נחמות
מדברו הצחיח, שקרים.
רוצה למשכו מתהום הסדין
לחבק, להזרים
חיים חד גופי מסתתר
תחת שמירה אטומה.

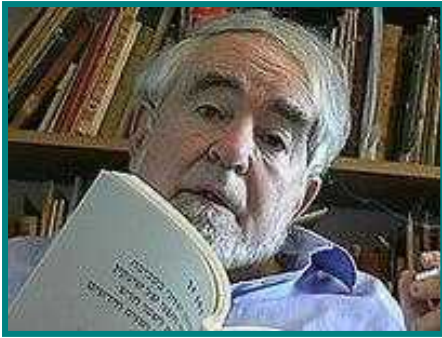
צל שהרונני נהרה
מכנס בתוך עצמו
מחזיר לקראת העל-מות.
איך חשכה ברוכה
בטרים באתני זריחה,
תחלת הספירה לכבוי האור

הנותר וצלו פרות
דמו שותת באחת .

סינדרום המהגר אצל נתן זך

לאה טרן

הפואמה של נתן זך "סיכום ביניים בינתיים", שפורסמה ב"הארץ" מיום שישי כט' באלול תשס"ו, העלתה בי הרהורים לגבי "סינדרום המהגר" של זך. לעניות דעתי הוא מפעם בו עד עצם היום הזה והוא חלק מרכזי ומהותי גם בשירתו העכשווית. למרות וחרף היותו "חלוץ מרכזי בקרן השירה העברית", זך בנשמתו היה ונותר מהגר.

מַעֲמָדָה זֹאת הוּא בּוֹלֵט, וּבִשְׁל עֲמָדָה זֹאת הִיא לִשְׁם דְּבַר.

כיום, יותר מתמיד, אני מבינה את מאבקו באלתרמן.

מאמרו: "הרהורים על שירת אלתרמן", שפורסם ב"עכשיו"

בשנת 1959, נחשב למניפסט החשוב ביותר, בהתייחס לפאתוס הלירי של

המשוררים הציוניים. הוא כלל מתקפה יוצאת דופן על אלתרמן, שנחשב באותה תקופה למשורר

לאומי. וְךָ קִבַּע כָּלֵלִים חֲדָשִׁים לְשִׁירָה, שׁוֹנִיִּם מִכָּלֵלֵי הַחֲרִיזָה וְהַמִּשְׁקָל שֶׁהָיוּ נִהוּגִים עַד אִזּוֹ

בשירה העברית. הוא יצא בעיקר כנגד הסימבוליזם וה"קישוטיות" בשירה, שלדעתו נכפים על

תמונת העולם השירית. למרות שוך הציג כללי שירה חדשים, שעיקרם מציאות ומצבים זורמים

בקצב חופשי, ובלשון יומיומית- "דיבורית" מעורבת עם לשון גבוהה, הוא קודם כל פסל את

שירת אלתרמן והחרים אותה. יש לי חשד סביר להניח שקנא בו לא מעט, כשם, שמשורר אחר,

צוטט לו: "נתן היה אומר"...

נתן זך, במקור הארי זייטלברג, נולד ב-13 דצמבר בשנת 1930 בברלין, לאב גרמני ואם איטלקייה.

הוא עלה לארץ ב-1936 ושרת כקצין בצה"ל, במלחמת השחרור.

מִן הַיָּדוּעַ הוּא כִּי הַשְּׁנַיִם הָרֵאשׁוֹנוֹת הֵן הַקּוֹבְעוֹת וּמַעֲצָבוֹת אֶת תְּבִנַּת אִישׁוּתוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, כְּמוֹ גַּם

תבנית נוף מולדתו ואין בכך כל חידוש.

כבר מתחילת דרכו הלירית אנו עדים לסینדרום המהגר אצל זך, שהוא פֿעל יוצא לאירוניה

בשיריו: למרירות, לכאב, לחוסר ההזדהות עם מצבים ונופים, לאי הנחת, לביקורת.

אביא כאן שלוש דוגמאות, ואת השאר אותיר כחומר לעבודת מחקר.

א.שיר ערב.

בערב/ כשאמרה לי נערת/י לך/ ירדתי לרחוב להתהלך/ והייתי הולך ומסתבך.

[מתוך: "שירים שונים", הוצאת "הקיבוץ המאוחד", 1998].

השיר אוחז במהותו המרכזית בטרומת גירוש. מילת השייכות האישית-אינטימית, "נערת",

מתרכזת ומתעצמת נוכח המילה "לך", המצוטטת למילות הגירוש: "לך לך", אצל אברהם

אבינו. מיתוס הגירוש אצל אברהם היה טראומתי ביותר, אלא שבסופו של דבר הוליד משהו

עוצמתי וערכי שהונחל לכל עם ישראל.

ב. התבנית והנוף.

”הארץ המובטחת אינה הארץ שניתנה/ הנמוגה באוויר מאפיר כתמונה נמוגה/ עם השנים הארץ

המצויה מתמעטת/ הארץ המובטחת וזוהרה לזהים כזהיים באבן."

המושגים "הארץ המובטחת" ו"הארץ המצויה", הם דיאלקטיים בנפשו של המשורר. מצד אחד

הם קיימים באופן פיזי, ממשי, אך בו זמנית ישנה ארץ מיסטית, הנמוגה באוויר ומאפירה

כתמונה, כחלום לא חיובי, אפור, שכבר קשה לזכור אותו לנוכח המציאות הקיומית, העכשווית.

שתי הארצות - מקום הקיום והחיים של המשורר, מתקיימות בנפשו. פעם האחת מכזבת

ומתעצתת, ופעם האחרת זוהרת, לזהות, כשם שרק אור ולהט של צהרי יום יכול לזהור במזרח

התיכונ. בודאי לא בגרמניה של אירופה בשנות השלושים. בעצם שתי הארצות - האחת ממנה

בא והשנייה אליה היגר, מתמעטות בלבן ולא מצליחות לגרום לו נחת רוח.

"מולדת אינה מצמיחה אלא כמיהה לדבר אחר. לא מולדתי".

ובאותו עניין. המילה "מולדת" משמעה חופש, שלווה, ביטחון קיומי, גאווה, שורשים, שפה, כוח. אצל זך המולדת היא בעייתית. היא כמיהה, כיוון, שאינה מספקת את התחושות הקיומיות. יש לו ביקורת עליה והיא נובעת ממצב של אי-שייכות מעצם ילדותו במקום אחר, בנופים שונים ובשפה שלא ינק עם חלב אמו, אלא צריך היה ללמוד אותה, להסתגל אליה ולבסוף להפוך אותה לכלי החזק ביותר שלו, ואף לצמוח למשורר חשוב ונערץ בעל "פרס ביאליק" ו"פרס ישראל". משורר משפיע וסוחף אחריו דורות שלמים של משוררים וחוקרים שהושפעו מיצירתו. מולדתו שלו-גרמניה, ברלין, איננה מושא כמיהתו. העיר הספוגה כאב, הבית המהדהד/ מחזירים רק מה שהושקע בהם כמראה/ רק המקום שבו לא היה.

ממולדת, ממשיך זך באותו השיר, לדבר על העיר, הבית, אך אלה ספוגי כאב. מקומות המגורים האישיים של אדם, הראשוניים, גורמים לו לחוש געגוע, ליחס נוסטלגי, במקום זה, אנו מקבלים בשיר-כאב. בית, שאינו יצוק על מקומו בעוצמה, אלא הוא רק הדהוד. השתקפות של מקום, שבו לא התקיים משהו בסיסי להישען עליו, לזכור אותו במודעות חיובית.

משלים אדם עם נופו, בלעדיו/ אין לו עודף, אין לו מקום/ הצילום המדויק שבחלום/ הכרחי, מה שהיה, לעולם אינו מספיק. [מתוך צפונית מזרחית, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1998]. בשורות הבאות נמצא שוב את הדואליות ה"זכית" כל-כך, היוצרת מתח לירי בשירתו. יש מצב נפשי של השלמה, אך יחד עמה עולה בה ספק. אין שפע בתחושות, הכול מדוד בדיוק היקף, אין עודף, אין מקום. אפילו החלום צריך להיות מדיד, בלי פנטזיה מיותרת, פורצת גבולות התודעה והתובנה. דבר מעיק, לא מצמיח ספונטניות של הרגש, התפרצות בלתי נשלטת, קולניות. הוא בהחלט אינו מספיק, ואף בלתי מתאים למזרח תיכון לבנטיני.

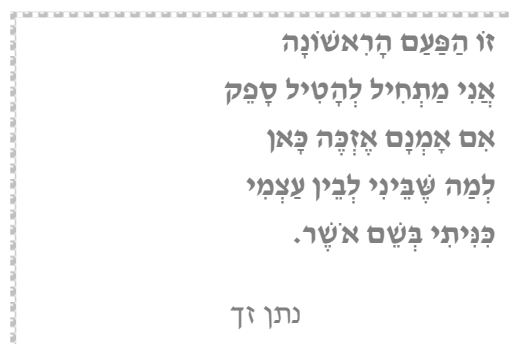
ג. וידוי עדין.

נולדתי להיות עדין/ במקרה החליטו הורי שהם צריכים להגר/ לארץ לא עדינה. הם לא החליטו בפזיזות/ התייעצו עם כל מי שיכלו/ אפילו היטלר תמך בהחלטה/ אמר שהיא נבונה בהחלט. [מתוך "כיוון שאני בסביבה", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1998]. שורות השיר ואף אלה הבאות אחריו בהמשך, מצביעות במפורש על אי השייכות למקום ולזמן. העדינות והפגיעות מעולם לא ציינה את דמות הצבר, המחוספס, החצוף, הלוחם הגיבור, וכל דבר שהוא "אנטי-עדינות".

אמנם, היו כאלה שטענו כי החיספוס הוא מעטה חיצוני בלבד, ובפנים הצבר, כמו הפרי, כולו דבש, אך אבוי לפרי, שעד שאתה מגיע אליו, אתה נמלא שריטות ונשיכות. גם הארץ אינה עדינה, היא "ארץ אוכלת יושביה".

בהמשך השיר מספר לנו זך כי הוא עדיין מסתרק במסרק עדין, מצחצח שיניים, מקריח, מוסר בגדים למכבסה, לא מעליב את השכנים, צועק בשנתו. מין "נחנח", "חנוך", לא גברי. כלשונו "הכל טעות, טעות נוראה", קרתה לו תאונה, הוא לא נולד במקום הנכון. ולכן רובצת עליו קללה של בני-דורו. הוא מקולל בחוסר יכולתו לענות להם, להיות כמותם, מחובר ועשוי רקמה אחת, ודבר זה מתאפיין בכך, שאינו יכול לענות להם באותה מטבע כשלהם, בתשובה מוחצת, לא עדינה.

למצגת שיריו של נתן זך

אלי נצר

שיר תקווה

אני אומר לך שְעֵדִין לא מאַחֵר
אֶפְלוּ לְהִיּוֹת מְאֻשְׁרִים
לְמִרוֹת שְׁאֵלֵהִים עוֹקֵב אַחֲרֵינוּ
כְּמוֹ רוֹצֵחַ שְׂכִיר.

אני אומר לך שְהִתְקַנָּה מְשׁוֹטָטָה
לֹא כְתֻבָּת וְנֶאֱחָנוּ בְּסֶדֶךְ הַכֹּל
צְרִיכִים לְהַשְׁלִיךְ מַעֲלֵינוּ
כְּמָה אֲבִיזָרִים מִיִּתְרִים
כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ בְּמַסָּע.

אני אומר לך שְהַשְׁקָט הָזֶה
אוֹלֵי אֶפְלוּ מִבֶּשֶׁר טוֹבוֹת.

וְהַחֲצֵב הַבְּלִתִּי נִלְאָה יִפְרַח
עַל אָפֶס וְחֻמָּתָם.

אלי נצר — משורר, סופר, עורך ומתרגם. נולד ב-1933 בבודפשט, הונגריה. בתקופת מלחמת העולם השנייה הסתתר עם הוריו בעזרת תעודות מזויפות, שהוכנו על ידי המחתרת החלוצית. רוב בני משפחתו נספו בשואה. עלה לארץ ב-1949 בעלייה בלתי-לגלית. היה במסגרת 'עלית הנוער', הצטרף לקיבוץ דליה, בו הוא חבר עד היום. אחרי שחרורו מן השירות הצבאי, למד הוראה והיה מורה ומחנך. נשלח לשליחיות מטעם הסוכנות היהודית וה'קיבוץ הארצי': הולנד 1963-1965, צרפת 1973-1976, הונגריה 1989-1994. למד לשון וספרות עברית. פירסם 14 ספרי שירה, 5 ספרי פרוזה ו-10 ספרים לילדים ובני נוער. מספריו ומיצירותיו תורגמו לשפות שונות, ביניהן: אנגלית, הונגרית, ספרדית, רוסית, הולנדית, גרמנית, ערבית. זכה בפרסים ספרותיים: 'אנה פרנק' (1960), 'ברעם-מגידו' (1968), ראש הממשלה (1975), רמת גן (1983), 'חבצלת' (1988), אקו"ם (1992), 'הרצל-נורדאו' (2005 בודפשט).

וְכֵן הַפְּכֶת לְמִשׁוֹרֵר, מְקוֹרֵי לֵאֵין שְׁעוֹר, רְגִישׁ
מְקַסִּים, הָגֵם מַעֲבֵר לְכֶשֶׁר קְלִיטָתוֹ שֶׁל עִם הָאָרֶץ.

טריסטאן צ'ארה
תרגום: אריה סתו

יעקב שגיא

צ'ה גבארה

צ'ה גבארה
1967-1928

צ'ה גבארה, היית להיט ענק,
פניך נמרחו על קירות ובנינים.
אליל פופ בלתי נשכח ששר על המות מהכרות אישית,
בכל פעם שמת, מתו איתך אלפים.
לא פלא שחשת אחריות
למות אתם.
אני נולדתי לאחר מלחמת עולם צודקת
ולפני מלחמת עולם שנייה,
ואני עדן לא קולט איד
הצדק מרשה לעצמו להיות
כל כך צודק.
צ'ה, היית משכוכית טובה, צ'ה,
העדר הלך אחר כך בעינים עצומות, צ'ה, עד קצה המצוק.
היית צריך רק לתת את הפקדה.
הם נפחו את החזה מול פתות יורים, צ'ה,
נושאים את שמך לשוא,
לא היית אפוד חסין בדורים, צ'ה גבארה,
גם לא במאי, למרות שמותך חשוד עלי,
היית להיט ענק, צ'ה, אליל הנער,
האיש שבקש ליצא מהפכה
בלא תווית מחיר.

יעקב שגיא – משורר וסופר. יליד פולין (1937), עלה ארצה בשנת 1946. פרש בודד, בוקר הרוכב בעקבות המילים. גדל והתחנך בקיבוץ יגור. חבר מלכיה. תושב הגולן במשך 33 שנים, כיום תושב פרוטיאה בכפר. תחביב – גילוף בעץ. נשוי לרחל, אב לשלושה, סב לשמונה וקם כל בוקר מחדש. עד כה פירסם 5 ספרי שירה וספר פרוזה אחד.

בורחם על ויטמן

אחד מביטוייה הטיפוסיים של זיקתו רבת-השנים של בורחם לארצות-הברית, הוא שירו הקצר "טקסס", שאני מתרגם אותו לעברית באוסטין, בירת טקסס, בקיץ 1976, בעזרתו האדיבה של סטודנט יהודי חביב שלי, סטיב, השולט (שלא כמוני) במכמניה הרבים מספור של הלשון הספרדית:

טקסס

אֶכּוּ גַם כָּאן. כָּאן, כְּבֹאֲפִסִּי-תְחוּמִּי
הָאֲחֵרִים שֶׁל הִיבְשֵׁת, שְׂדֵה-אֵין-גֶּדֶר-
וּסִיג, שָׁבוּ גוֹזַעַת הַשּׁוּעָה, בּוֹדֶדֶת;
כָּאן הָאֵינְדִּיאָנִים, הַפְּלָצוֹר, הַסִּיחַ. הִנֵּה
כָּאן כֵּן גַּם כָּאן צִפּוֹר-הָרֶז, זֶה הַמְּשׁוֹרְרֶת
מַעַל לְרַעְמִי-הַעֵת, לְמַעַנִּי
שֶׁל אַחֵר-צִהְרִי-יוֹם-אֶחָד וּלְזִכְרוֹנוֹ;
אֶכּוּ גַם כָּאן הָאֶלְפָּא-בֵּיתָא הַסּוּדִית, הִלֵּא-נִפְתָּרֶת
שְׁלֹאֲתָם גְּרָמִי-שְׁמִים, זֶה הַמְּכַתִּיבָה לְמוֹ-
קְלָמוֹס, שְׁמוֹת שְׁמִבּוֹכָם, רְצוּף, שֶׁל הַיָּמִים אֶפְלוּ
אֵינִי גוֹרֵר עוֹד סֵן חֲסִינְטוֹ וְכָל שְׁאֵר הַתְּרַמּוֹפִילוֹת
הָאֲחֵרוֹת הַחֵן כָּלֹן, הִיאֲלָמוֹ."
אֶכּוּ גַם כָּאן הוּא אוֹתוֹ מְשַׁהוּ הַלוֹם-גֶּעְגּוּעִים
וְלֹא-נֹדֵעַ וְקָצֵר-שְׁהוֹת שְׁשִׁמוֹ חַיִּים.

ימים ספורים לפני כן נופלת בחלקנו, סטיב תלמידי ואני, הזכות הנדירה לראות ולשמוע את בורחם עצמו בהרצאה חיה, תחת כיפת השמיים, על אבי השירה האמריקאית לדורותיה, אמן "ריתמוס הרחבות", כביטוי של אורי צבי גרינברג, וולט ויטמן.

נמוך מאוד, עיוור זה כעשרים שנה, ורוד-פנים פילד שעלה מאמבט לווהט, מיסב עמנו ענק-רוח ארגנטיני זה ומסיח לפי תומו. "לפי תומו" כפֶּשֶׁט, לא כמליצה: חרף כל ידענותו ולמדנותו הפנומנאליות, הציטוטים הרבים בעל-פה (בלי שום כתב-ברייל) מהינה, מבודלר, מאדגר אלן פו וכמובן מויטמן. יש בענק הננסי הזה, אם יסולח לי האוקסימורון, ממידות התם, זה שבהגדה של פסח; אף שגם החכם, כמובן, וגם זה שיודע לשאול (ולהשיב) מקננים בו בו-זמנית בדו-קיום מאושר, הרמוני.

לא מכבר ראה אור החמישי שבין תשעת כרכי כתביו בתרגום אנגלי, וזה שנים שהוא מכהן כפרופסור-אורח באוניברסיטאות אמריקאיות יוקרתיות. כלום משום כך הוא חש בטוב כל-כך בארצות-הברית, כפי שהוא עצמו מטעים לנו בנימה אינטימית, אף שאין הוא רואה אותנו כלל, בעיוורונו? "ב-1961", הוא מספר, "הייתי כאן, באוסטין, באוניברסיטה זו עצמה, עם אמי המנוחה, על תקן מרצה-אורח. וכעת אני שוב בטקסס המעלה בי מיד הקשרים היסטוריים: מות הגיבורים של נצורי האלאמו... סן-חסינטו... האלפא-ביתא של הכוכבים... התמוגגות פרו-אמריקאית זו, המתעלמת בנון-שאלאנטיות חנינית מעובדות-יסוד של היסטוריה למתחילים (כגון: שקרב האלאמו היה מן הגדולים בנצחונותיו של הגנרל המפסיקאי סאנטה אנה, ולא של דיווי קרוקט וחקר מרעיו...) העלתה עליו את חמתם של טובי האינטלקטואלים בטרטוריה רוחנית ופוליטית סוערת זו, שמִדְרוֹם לאפיקו של הריִי בְּרָאבו. כך, דרך משל, עקץ אותו המשורר והדיפלומט המפסיקאי הנודע אוקטביו פּאס (שניהם, גם בורחם וגם פאס, הם חתני פרס ירושלים, שניהם ביקרו בישראל, ושניהם - לדאבונו-הלב - כבר אינם נימנים עם החיים):

"התדמיות שאנו, הלטינו-אמריקאים, מחזיקים בהן בהתייחסנו לארצות-הברית, אדירות ממדים ומתעתעות הן גם יחד. לדידו של רופֶן דֶאֲרִי, למשל (המשורר הניקאראגואי הנודע), לא היה הנשיא רוזבלט הראשון (תיאודור רוזבלט) אלא גילגולו של נבוכדנאצר; ואילו הדבר הראשון שעלה בדעתו של חורקה לואיס בורקס בבקרו בטקסס, היה לחבר שיר לכבודם של מגיני האלאמו. אותן הפרזות של הקינאה או ההתרפסות. לדידנו, ארצות-הברית הריהן, בו זמנית וללא כל סתירה, גִלִית, פוֹלִיפֶמוס (הקיקלופ שאודיסאוס נטל ממנו את מאור-עיניו) ופֶנְטֶגְרוֹאֶל (בנו הענק של גֶ'גֶנְטוֹא, גיבורו הגרגני של הסטיריקון הצרפתי בן המאות ה-15-16, פרנסואה רבֶּלֶה... (מתוך ספרו של פֶאס, "פוסֶדֶאטָה", שהוא נספח ואחרית-דבר לספרו הקודם, "לִבְרִינֶת הבדידות").

אולם למרות הפיתוי הרב, שאנציקלופדיה-על-שתיים זו שבורחם שמה, טומנת בה לסטות מעצם הנושא, נשוב אל ויטמן. בורחם מדבר עליו לא כפרופסור לספרות, קר, אקדמי, המנתח באיזמל הכירורגיה הטקסטואלית את גווייתו של בעל "עלי עש"ב" האלמותי (החנוטה, מאז העשרים ושישה במארס 1892, בפנתיאון-השיש של השירה העולמית). לא, בהחלט לא! הוא מדבר בו כְּדָבָר איש בידיד-נפש, בחבר אינטימי, באיש-סודו. מאוחר יותר, כשפל שומעיו כבר אחוזים בקורי-הקסם של קולו המתנגן, הצרוד-ניחר, מסתפרת איזו אמת פשוטה כביצת-קולומבוס: איכשהו, יותר משהוא מדבר על וולט ויטמן, הוא משוחח, מתוודה כמעט, על חורקה לואיס בורקס...

עיתונאי קטן, לא מבריק ביותר, מברוקלין...

"ב-1916, או 1917, אינני זוכר בדיוק, "הוא אומר, "למדתי, בכוחות עצמי, גרמנית. עשיתי זאת משתי סיבות: האחת - לקרוא במקור את שוֹפְנֶה־אֶאֶר. השניה - כנ"ל לגבי היינריך היינה. את היינה קל היה לקרוא, אתה לומד שתיים-שלוש מילים (לִיכָה [אהבה], שְׁמֶרֶץ [פאב], וכו') וכבר אתה שוחח בין גליו השוטפים של הריינוס בהם משתקפות מחלפות-הזהב של לורלי... עם שוֹפְנֶה־אֶאֶר היה קצת יותר קשה, אבל הייתי מצוייד בסבלנות ובמילון גרמני-אנגלי. אותה עת גיליתי את האקספרסיוניזם הגרמני, שעליו נודע לי כי מגרוננו הטבטוני שואג אמריקאי אחד, שובר-צורות-ומסורות, בשם וולט ויטמן. עד מהרה נתקלתי גם במידגם מייצג של המקור עצמו, לא של העתקי-השמש: אנתולוגיה גרמנית, את שמה כבר איני זוכר, לשירת הזמן, ובה שיר ויטמני טיפוסי, על אלאפאמה. אם יש משהו טיפשי, אמרתי לעצמי, הרי זה לקרוא את ויטמן בגרמנית. ומיד התחלתי לשבור את שיני על האנגלית שלו, של המקור, באותו עותק ירוק-פריכה של "עלי עש"ב", המעורר בי עד היום איזו ריגשה נוסטאלגית. פסטודנט צעיר, הנוהג בשירה כבאהבה, שגיתי, כמובן, את השגיאה האופיינית: סגרתי עליו בלפי חיפוק של הערצה, כאילו הוא המשורר היחיד ואין בלתו. אותה עת, אותו גיל, יכול הייתי לעולל זאת לא רק לויטמן, אלא לשייקספיר, לויקטור הוגו, למי לא? אז - לא העזו לנתח אותו, כדרך שעושים, להבדיל, חוקרי הספרות כיום. אבל קימעה-קימעה, קריאה אחר קריאה חוזרת, למדתי גם להתמצא בו, לא רק להעריץ. ולימים אף תירגמתי והוצאתי אותו בספרדית, כאיזה חוב-לב לאותה התאהבות גימנזיסטית שלי מאז...

"אינני יודע אם רבים מהוויטמנולוגים המלומדים יסכימו עמי, אבל טיפין-טיפין, באיטיות עקיבה של סטאלאקטיטים, יצרתי לי אינטרפרטאציה משלי לעולמו השירי של ויטמן. אמריקה נתנה לעולם, בין שאר מחצבים ואוצרות-טבע, את הפדולח הבהיר של אֶמֶרסון, את הפחם השחור של אֶדְגָר אֶלְן פו, ואת הרוכד הפורה, עתיר-המינראלים, של וולט ויטמן. בלי פו ובלי ויטמן, בעיקר פו וויטמן, איני מצליח להסביר לעצמי כמעט שום תופעה בספרות האמריקאית עד עצם היום הזה. ולא רק הצפון-אמריקאית, גם הלטינו-אמריקאית. קארל סאנדפורג, מחד גיסא, פאבלו נְרוּדָה מאידך, אינם לדידי, לעומקו של דבר, אלא אימיטאציות של הענק ממנהטן, אף שתחילתו של הענק הזה היתה רחוקה מלבשר את אחריתו.

"מה היה בראשית? בראשית לא היה אלא אחד, מיסטר ויטמן, עיתונאי קטן, לא מבריק ביותר, מברוקלין. אם שלח את ידו בשירה אותה עת, היה זה על מנת להפיק איכויות קלושות, רדודות למדי, כמו זאת המשתקפת בשירו ה'לאומי' הנודע, שנכתב לימים, בעיקבות ההתנקשות בחייו של נשיאו הנערץ, אברהם לינקולן - 'O, captain! My captain!' (הו, קברניט! קברניטי!) שהוא שיר גרוע. מאוחר מזה הוא שולח ידו, בלי הצלחה יתירה, במקצועות שונים והוא מתחיל אולי לחוש - במעומעם אבל בלי הרף - כי גורלו העלום הועיד לו לא את הזהות האפרורית של מיסטר ויטמן מלונג איילנד או ברוקלין, אלא את זו, הקיבוצית, המגאלומאנית, אך אולי היחידה ההולמת את מידותיו האמיתיות: וולט ויטמן - קוסמוס...

ההבדל בין talent ובין genius

"ויטמן קרא את התנ"ך, "אומר בורחס ומשתעשע באצבעות-שעווה שקופות בגולת מטה-העיוורים שלו, "התנ"ך המופלא הזה, שאינו בעצם ספר, כי אם ספריה שלימה: 'איוב' שאינו 'שיר-השירים', 'איכה' שאינו 'קוהלת', 'תהילים', שהעניק לו את המיקצב הנכסף, הקוסמי, של מצב האדם ביקום, שאותו הוא חיפש כל-כך. יש להניח כי התוודע לא פחות אל השירה האפית האוקיאנית של הומרוס, בתרגום אנגלי כמובן. כנ"ל לגבי מגעו החם, הצמא-שוקק, לשירת הניפּלונגים, לסאגות הסקנדינאביות, ל'נֶדָא' ההודית, לנאנטה, למילטון ולשייקספיר. מה חשב על כל אלה? לאלוהי הלא-נודע פתרונים. אך לא זהו מה שמעניין אותי כרגע. כל זה מישני, בלתי-תקף, נחלת-העבר. מה שרלוואנטי לדידי הוא האידאה הגדולה, המכונפת, שנכנסה בו אותה עת כמין דיבוק: לכתוב אפוס, הומרי בממדיו, אך לא על האלים והגיבורים המיתולוגיים, לא על אוליגרכית הנישאים משכמם-ומעלה, אלא על ההמון המיוזע, האנושי; לא על "גדול מן החיים" כי אם על החיים עצמם; אפוס חדש, האפוס של הדמוקרטיה. מש'א-אטלס דומה ניסה לכתף, כזכור, גם לונגפלו, ב'האיאנאטה'. אלא שכל ההבדל בינו ובין ויטמן ניתן להתמצות בזה שבין talent (כישרון) ל-genius (גאוניות). לונגפלו, שהיה מוכשר, אפילו מוכשר מאוד, נראה לי כאיש האוחז את הנושא, בעוד שאצל ויטמן אוחז הנושא את האיש. בדומה למיקהו של בודלר עם 'פרחי הרע', הרחיב ויטמן את ה'מאגנום אופוס' שלו כל פעם, ממדהורה למהדורה, ללא ליאות, כשהוא אומר שירה בקולות רבים. עם זאת, אין 'עלי עש' של ויטמן אנתולוגיה, אלא ספר אחד, אחד כמו מולידו, מולידו שהוא איש אחד ואף-על-פי-כן: קוסמוס.

"ויטמן אומר הָלֵל, בכל הכנות, בכל המאור, לדמוקראטיה. ובנידון זה, "נאנח בורחס, "אני שונה ממנו, ואף חולק עליו. אינני מאמין פיוס בדמוקראטיה. בשבילי זה מת. אפשר שזה משום שאני זקן מדי, אפשר משום שאני יודע מה זה המיט על ארצי שלי, ארגנטינה. אלא שבספרות - כל זה אינו חשוב. מה זאת אידאה נכונה, טהורה, צודקת? כלום יש בידינו אמות-מידה אבסולוטיות? אם משורר-אמת מאמין, באמונה שלמה, באידאה - אפילו אם אין האידאה אמת, צרופה זה יניב פרי טוב, עסיסי, בשל. כשאני עצמי כותב סיפור שכולו בדיה, כולו לא-אמת, אבל חש שזה אמיתי, זה יהיה סיפור טוב. אך פחות מכל מעניין אותי לדבר על עצמי. נחזור אם כן לענק מברוקלין:

"כשאני אומר: הוא חלם לכתוב אפוס, האפוס של ההמון, של האספסוף הפלפלאי, של הדמוקראטיה - אני מסתכן פיוס (בשעתו) בפאראדוקס מובהק. בכל אפוס קלאסי אתה מוצא גיבור, דמות-נפילים, אָרְז מונומנטאלי. מה עושה ויטמן? הופך את הקערה על פיה, כאילו אומר: 'אצלי - גם איזוב-הקיר כארז פלכנון יְשָׁה'. מכאן, לדידי, משמעותו העמוקה של השם 'עלי עש'. כמו העש' הפשוט, מרובה הטפסים, הצומח בכל אתר, כל מקום שיש בו אדמה, שמש ומים. אצל הומרוס - אכילס הוא עמוד-התיכון של ה'איליאדה', אודיסיאוס - של ה'אודיסיאה'. זיגפריד - של 'שירת הניפּלונגים', רולאן - של 'שירת רולאן'. ואילו ויטמן דומה עלי כמי שאומר בליבו: הגיבור שלי יהיה פל-אדם, דמות קיבוצית שאינה זהה, לחלוטין לא, לאיש הממוצע, האפור, הבלתי-מאושר שהוא אני, אחד וולט ויטמן. כך יצר את 'שירת עצמי' (חטיבה מיוחדת בספרו 'עלי עש'), כך ברא ויטמן את ויטמן...

חוצפה של שקרן גאוני...

"חקרתי את הביאוגרפיה שלו, את קורות חייו, ואני יודע כי הוא מעולם לא ראה בעיניו שום סאוואנה (ערבה, יבשה או טובענית, שאין בה יערות גדולים) אף שכתב על עצמו כמי שמדד בעקביו את הסאוואנה... משמע: הוא איננו, בעצם, המחבר של ספרו, הוא ה פ ר ו י ק צ ? ה של האיש ויטמן, המתגלמת באיזו ישות כל-אמריקאית, כל-אנושית. אפשר שגם אַמְרִסוֹן, במידה ידועה, עשה זאת. אבל אמרסון עשה זאת באורח אבסטרקטי מאוד: גם כשכתב, בגוף ראשון-יחיד, כאילו הוא אחד מאדומי-העור. ויטמן לעומתו, הכותב בחוצפה של שקרן גאוני: 'וכעת אספר לכם מה שראיתי בטקסס' (בטקסס שבה לא דרכה כף-רגלו מעודה...) נולד לידה אחרת, לידה שפרוה, ב כ ל אמריקה כולה, בו-זמנית ובכל מקום, ממש כמו עֲלִי העש'... ואם לא די לו בַּהִיפּוֹתוֹזָה השיקרית שפולנו, כל קוראיו, איננו אלא אחד וולט ויטמן - הִנֵּה שוב שובר התיאבון הַמְּגַלּוּמָאני שלו לא רק גבולות גיאוגרפיים, אלא היסטוריים גם כן. הוא משוחח בשיריו עם הדורות הבאים, עם הצאצאים. הוא מבקש להיות משורר-כל-הזמנים, גם אלה שלא נולדו עוד. הוא נמשך והולך פיסודות: כאוויר, כעפר, כמים.

"אני מאמין שנסינו זה, של ויטמן, יכול להתרחש פעם אחת, בלתי חוזרת, בַּהִיסְטוֹרִיָה האנושית, כאילו כל חייו לא נִחְיוּ א ל א ל מ ע נ ז ה. מובן שהיו משוררים אחרים שניסו לחזור על התרגיל: סאנדפורג ונְרוּדָה שהזכרתי לעיל, ובמובן ידוע גם מַאֲלָאֲרִיָה, ג'וֹיס, פֶּאוּנְד. אבל היחיד שעמד בכך, במלוא עומקו של הניסיון, היה רק הוא: וולט ויטמן. האופן שבו הוא חָנָה את המקום, פ ל ה מ ק ו מ ו ת, את הזמן, פ ל ה ז מ נ י ם. אני עצמי, ביצירתי, נלבט כל ימי פשאלה זו של הזמן, ואין לי נוסחה מנצחת. יכול אדם להתעלם מדברים רבים, לא מן הזמן. אוגוסטינוס הקדוש, במסורת הנוצרית, אומר באחד המקומות: לולא נשאלתי מהו הזמן, הייתי יודע להשיב תשובה. עכשיו, שנשאלתי, אינני יודע'..."

הוא מאהיל בכפו על עיניו, עיניו העיוורות שאינן רואות (אך רואות באמת למרחק ולעומק שאנו, הפיקחים, לעולם לא נבוא בסודם). גומע לאיטו, תוך עֲנָבּוּל פיקת-גרוננו, מְכּוּס המים הקרירה, כאילו הוא ויטמן והיא - העולם. ניפר בו שהוא עייף, כמו לאחר עבודה קשה, ומשום כך - אולי פאראדוקסאלית - הוא נוח יותר לשאלות אישיות. מהו השיר האהוב עליו ביותר, לא של ויטמן, של כל פייטן אחר? - "מיוֹדָע אל הלילה", הוא אומר, "Acquainted with the night של רוברט פְּרוֹסֵט (אבל מחר אולי אשנה את דעתי)... שיר זה של פְּרוֹסֵט, אף שאינו פרי-עטו של ויטמן, נושא בחובו קו-דמיון ארס-פּוֹאֶטִי מובהק עם שירת הענק מברוקלין. הלילה מסמל בו את חֶשֶׁכֶת הלא-נודע, את כל שעוד טרם נִסָּה, פְּעֻנָּח, ומזמין לכיבוש פורץ-דרך. הכרזתו של הדובר השירי, כי הוא מְדִיר את צעדיו מן הרחוק באורות-העיר (כלומר חותר אל שְׁמֵעֵבֶר למוֹפֵר ולִידוּעַ, אל תוך החושך הבתולי שעוד לא הוֹאֵר) כמו גם תיאור זקיף-העיר המסמל את הקונבנציות (בִּדְת, בְּמוֹסָר, בְּמוֹסָפּוֹת השיריות) הולמים את פְּרוֹסֵט כממשיכה של אי-ההליכה-בְּתֵלֶם נוסח ויטמן, על אף השוני הסגנוני שבין שניהם. כלום לא היה זה רוברט פְּרוֹסֵט שהצהיר גלויות, בשיר אחר:

I shall be telling this with a sigh
Somewhere ages and ages hence:
Two roads diverged in a wood, and I -
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference

("The Road Not Taken")

אִמֵּר זֹאת אֵי-שָׁם, בְּעֵתִיד, בְּגִיחֹת,
אֵיךְ שָׁתִי דְרָכִי יָעַר, בְּרִחֶק גָּדֵל
פָּצְלוּ, וְאֵנִי שָׁם, בֵּין שְׁנֵי אֲרָחוֹת
בְּחֵרְתִי בְּזֶה שֶׁעָבְרוּ בוֹ פְּחוֹת
וְזֶה בְּדִיּוֹק הָיָה כָּל הַהֶבְדֵּל.

(“הדרך שלא נבחרה”)

גם הוא, כמו וולט ויטמן, בחר בנתיב שעברו בו פחות. ואולי משום כך גם דיבר אל ליבו האנין של בורחס. אני מתרגם את השיר "מִיָּדָע אֶל הַלֵּילָה" של פרוסט ללשוננו, למען קוראי "ענין ערך שירה", וזאת - בתקווה כפולה: שלא קילקלתי יותר מדי בהרקתו, ושיש בו עֲדוּת לקולו של ויטמן בגרנו של פרוסט.

Robert Frost

Acquainted with the night

I have been one acquainted with the night.
I have walked out in rain – and back in rain.
I have outwalked the furthest city light.

I have looked down the saddest city lane.
I have passed by the watchman on his beat
And dropped my eyes, unwilling to explain.

I have stood still and stopped the sound of feet
When far away an interrupted cry
Came over houses from another street,

But not to call me back or say goodbye,
And further still at an unearthly height,
One luminary clock against the sky

Proclaimed the time was neither wrong nor right.
I have been one acquainted with the night.

רוברט פרוסט
1963-1874

[למצגת שיריו של רוברט פרוסט](#)

רופרט פרוסט

מידע אל הלילה

הייתי זה שמידע היה ללילה.
צועד ושב לצעד בגשם, ומדיר
מן הרחוקה בנגחות-עיר את צעדי לה.

מנמיך מבט אל הנוגה בסמטות-עיר.
חולף על פני זקיף, בו-בקצבו. שומט את
עיני תחת, וממאן אף להסביר.

נצבתי דם, בולם את קול רגלי, בעת הד
צליל זעקה קטועה, הרחק, על פני בתיים
מרחוב אחר בא, לא לקרא לי: "שוב!" או שא את

ברכת שלומה לי; ורחוק יותר, עטים
צלילי אורלוג זוהר בגבה ערטילאי לה
לפאת-שחקים, לכרוז כי עת זו בין עתים -

לא נכונה ולא שגויה, לא שבח או גנאי לה.
הייתי זה שמידע היה ללילה.

גם פרוסט, פויטמן, אינו שופט את זמן יציאתו מאורות-העיר אל לב המאפליה (אם להשתמש
בדימויו המפורסם של ג'וזף קונראד) אם זמן נכון הוא או זמן שגוי, אם טוב הוא או רע. הוא
פשוט יוצא מן הנדוש והסליל והבאנאלי אל הלא-נודע המאתגר, אל החדש.

מיהי הדמות שהשפיעה על בורחס, רוחנית, יותר מכל? - "תתפלאו", הוא משיב בחיך, "זה
היה אבי. הוא היה פרופסור לפסיכולוגיה שנפטר ב-1938, אך צלו מלווה אותי מאז לכל מקום."
אשר לאהבה הגדולה מכל - אמו. היא נפטרה רק לפני כשנה, "הוא אומר, "וכל מפריה אינם
חדלים לגלגל בדמותה העזה, הנמרצת: ממאנת להזדקק למכונית, מדשדשת ברגל, בעוד בנה
הקשיש, האנמי כמעט, מתקשה להדביק את צעדיה... " - כלום היה מרוצה מתירגום כתביו
לאנגלית? - "הרבה יותר טוב מן המקור", הוא אומר בקריצה ממזרית. - האם הוא מאמין באיזה
עיקרון מנחה, באיזו אמת שאין לו עליה עירעור? - "פעם הייתי חסיד מושבע של לוגיקה, של
היגיון. כיום אני מאמין פחות ופחות בפטנט הזה. יותר ויותר באינטואיציה, במיסטיציזם. אבל
אל תקחו אותי, "הוא מזהיר, "ברצינות רבה מדי. כל זה קורה משום שאני זקן תשוש..." - "מה
יש לך לומר לדור הצעיר, לכל מעריצי סיפוריך ושיריך? - "הדור הצעיר?" הוא צוחק, "שטויות!
אולי תתבגרו כבר מן השטאנץ הדורי הזה? מה זה דור? אין חיה כזאת, להד"ם. פולכם
אינדיוידואלים תודה לאל..."

עיינ ערך תרגום

"אחרי הכל, שירה פּשְלֵעֶצְמָה היא תרגום" (יוסף ברודסקי, 1977)

חורחה לואיס בורחס

שלושה שירים על ישראל(*)

תרגום: יוסי גמזו

1.

מי לי יאמר אם במבוכ אוֹבֵד
של נהרות-דמי חלוניים באת
לשפן, הו, ישֶׁרָאֵל? מה אתרים בם
דמי, דמך רהט ויקנה?
אין בך כלום. יודעני: את בספר
זה, הקדוש, בו עת נכללת, וקורות-
ימי-אדם-אדם מפגע לו, ובזכרון
מצוקותיו של הצלוב. כלולה, נכנפת
בזה הספר את, בלך, בזה הראי
של כל פנים הגוחנים עליו, ממעל,
שהוא, הרי, גם אספקלר פני-אלהים
המנחשים בקשי גבישם, מרפב, בבעת.
נצרי חייך, ישֶׁרָאֵל, את, המפקדת פשומרים
על חומותיו של אלהים בקרב חמות שלך ומרי.

2.

אדם כלוא ומארה עליו רובצת,
אדם אשר נדון להיות נחש
משמר זהב-השקוצים,
אדם אשר קלל להיות שילוק,
אדם הגוהר מעל לאדמה
והיודע כי היה היה בגן-העדן,
אדם שב ועור שימוטט
את עמודי ההיכל,
פנים שקללו להיותם מסכה,
אדם, שעל אפם וחמתם של הבריות
שפינוזה הוא, הבעל-שם, המקבלים,
אדם שהנו ספר-הספרים,
פה מפלל מני תהום
מגיד צדקת הרקיע,
קטגור, או רופא-שנים
שדו-שיחו נטש עם אלהים, בָּהָר,
אדם אשר קלל להיות הבז,
שאט-הנפש, היהודי,

חורחה לואיס בורחס
(1899-1986)

אָדָם נִדּוֹן לִסְקִילָה, לְבַעֲרָה
וּלְטָבוּעַ בְּתַאי-הַגְּאֻזִּים,
אָדָם הַמִּתְעַקֵּשׁ לְהִיטוֹ בֶּן-אֱלֻמֹּת
וְשִׁחֹזֵר, עֵתָה-זֶה, לְקַרְבּוֹ,
לְאוֹר הַנִּצָּחוֹן הָאֱלִים,
נֶאֱמָה כְּאִרִי בַצְּהָרִים.

3.

חוֹשֵׁשׁ הֵייתִי כִּי בְּיִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה רְדוּף
אוֹתָהּ מְתִיקוֹת נִכְלוּלִית,
נוֹסְטִלְגִיָּה שְׂצָבְרוּהָ
הַגְּלִיּוֹת הַחֲלוּנִיּוֹת, כְּאוֹצָר נוֹגָה
בְּעָרֵי הָאָדָם הַכּוֹפֵר, בַּחוּדְרִיּוֹת, (**)
בְּדַמְדוּמֵי הָעֶרְבָה, בַּחֲלוּמוֹת,
נוֹסְטִלְגִיָּה שֶׁל אֱלֹהִים שֶׁכֶּמָּהוּ לָךְ,
יְרוּשָׁלַיִם הַשְּׂכָנָה לְנִהְרֹת בָּבֶל.
וְכִי מָה, זוּלָתִי זֹאת, הֵייתָ, יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא נוֹסְטִלְגִיָּה זֹאת,
אִם לֹא אוֹתָהּ תְּשׁוּקָה לְהַשְׁמֵר
בֵּין דְּפוּסֵי-הָעֶרְאֵי שֶׁלְזָמֹן,
סִפְרֵךְ הַקְּסוּסִים הָעֵתִיקִים, פְּלִחָנֶךְ,
עֲרִירוֹתֶךְ שֶׁלָּךְ עִם אֱלֹהִים?

לֹא כֵךְ. הָעֵתִיקָה שְׂבָאמוֹת
הִיא גַם הַצְעִירָה שְׂבָהוּ.
אֵת לֹא שַׁחֲרֵת פִּנִּי גִזַּע-הָאָדָם בְּגִנִּים,
בְּזָהָב וּבַתוֹעֲבוֹתָיו
אֲלֹא, בַּחֲמֶרֶת מְחוּז-חֶפֶץ אַחֲרוֹן
לָהֶם סַחֲתָ, יִשְׂרָאֵל, בְּבִלִי הָגָה:
שָׂכַח תְּשַׁכַּח מִי הֵייתָ.
שָׂכַח תְּשַׁכַּח אֵת כָּל הַשְּׂאָר, שֶׁנִּטְשָׁתָן.
שָׂכַח תְּשַׁכַּח מִי הֵייתָ בַּמְּדִינוֹת
שְׂאֲחָרִי-צִהְרִיָּהוּ לָךְ נִדְּבוּ, וּבִקְרִיָּהוּ,
וְשָׁלָהוּ לֹא תַעֲנִיק אֵת כְּסוּפֶיךָ.
שָׂכַח תְּשַׁכַּח אֵת לְשׁוֹן-אַבוֹתֶיךָ וּתְלַמֵּד אֵת לְשׁוֹנְךָ לְשׁוֹן-גֵּן-עֵדֶן.
הִיָּה תִהְיֶה יִשְׂרָאֵלִי, לוֹחֵם.
בְּנֵה תִבְנֶה אֵת הַמְּכוּרָה בָּמוֹ בְּצוֹת; בְּנֵה תִבְנֶה אוֹתָהּ בָּמוֹ מִדְּבָרִיּוֹת.
אַחִיד, שֶׁפָּנִיו מֵעוֹלָם לֹא רָאִיתָ, עֹזֵב יַעֲזֹב עִמָּךְ.
הֲרִינוּ מִבְּטִיחִים לָךְ אַךְ זֹאת: עֲמִידָה בְּקֶרֶב.

הערות המתרגם

(*) – שירים אלה על ישראל נכללים בספרו של המשורר "תהילת הצל". לרגל קבלת פרס ירושלים (1971) ביקר בורחס בארצנו, התיידד, בין השאר, עם חוקר-הקבלה הדגול פרופ' גרשום שלום (ואף חיבר עליו שיר מיוחד). כן כתב שני שירים על שפינוזה (בספרו "מטבע הברזל"), שמן הפילוסופיה שלו הושפע ביותר.

אחד מספריו הרבים של המשורר קרוי, בפשטות, "אָלף", ולפי תפיסתו (בדומה לזו של אריך אוארברך, בעל ה"מִמְזִיס") לא היתה התרבות המערבית כלל ללא תרומתם של היהודים מחד גיסא והיוונים מאידך. למרות היותו סג-נהור במשך שנים רבות, העיד בורחס על עצמו, כי אף לפני התעוורות לא חי מעודו בעולם ויזואלי. תפיסתו מנוגדת באורח קוטבי לזו של אפלטון, שכן אצלה, דווקא הבבואה עולה בערפה על המקור, כי היא מורכבת יותר ממנו. כל הספרות משולה, לדעתו, לספר אחד, פרי-עטו של מחבר אחד, וכל טופס אנושי הוא רק רכיב זעיר בחייה של ישות אלוהית עליונה. קשר נוסף שלו ליהדות הוא המוטיב החוזר ומופיע ביצירותיו, מוטיב המבוך (הלבירינת), שבו אובדים הגיבורים ורק נתיב אחד מוליך בו אל האמת, בדומה לאגדה הידועה [מסכת חגיגה יד, טו; ע"י] על ארבעה שנכנסו לפרדס ורק ר' עקיבא יצא ממנו בשלום.

(**) – "חוקר־יות" – שם-גנאי ספרדי לשכונות-היהודים.

גינסברג על ויטמן

בשיר זה (מתוך ספרו הראשון, "יִלְלָה" [Howl], 1956), ממשיך גינסברג, המפורסם במשוררי דור ה"ביטניקים" האמריקאי, מסורת שירית רבת שנים. במסורת זו, שנתן אולי לקרוא לה מסורת ההשבעה, או ההעלאה באוב (evocation), מִמְעֵן הדובר השירי את דבריו כביכול אל ישות, אלוהית או אנושית, ומכל מקום בעלת חשיבות היסטורית קאנונית, כשהוא שוטח לפניו עניינים אקטואליים בני-זמנו הוא. אנחנו אומרים "כביכול", משום שישות מקודשת זו משמשת למשורר אמתלה ותירוץ לִמְעֵן, באמצעותה העקיפה, את דבריו לבני זמנו שלו. כך נהג דויד בקינתו הנודעת על מות שאול ויהונתן (שמואל ב', א') כשהוא מִפְנֶה את דבריו כביכול אל הישות האלוהית-ערטילאית "הַצֵּבִי (לשון "תפארת", "יופי", "הוד והדר") יִשְׁרָאֵל" ולמעשה אל בני עמו; כך נהגו רבים ממשוררי יוון ורומא הקלאסיים, בִּפְנוֹתָם כביכול אל המוזה, אל האלה אפרודיטה או אל ישויות מקודשות אחרות, ולמעשה אל בני זמנם; וכך בדיק נוהג גינסברג, הִמְמֵעַ את שירו כביכול אל וולט ויטמן ולאמיתו של דבר אל קהל קוראיו האמריקאי בשנות ה-60 של המאה שעברה. פדאי לזכור, עם זאת, שבהתרפקותו הנוסטאלגית של גינסברג הן על ויטמן והן על אותה "אִמְרִיקָה אֲבוּדָה שֶׁל אֶהְבָּה" (שהיתה קיימת, במידה ידועה, בשירת ויטמן, אך בשום פנים לא במציאות ההיסטורית של ימיו וזמנו - מציאות אכזרית, ברוטאלית, של מלחמת הצפון והדרום, שויטמן עצמו היה מודע לה בהתנדבו לשמש כחובש וסאניטאר חובב לפצועי שדות הקטל שלה) מתעלם גינסברג מלא מעט אמיתות היסטוריות ומכוון את המָסָר ה"ביטניקי"-רומאנטי שלו אל אמריקה של זמנו, זמן המיסחור והניכור של הקפיטאליזם האימפריאליסטי (מלחמת וייטנאם, למשל, ועוד).

אלן גינסברג

סופרמרקט בקליפורניה

תירגם: יוסי גמזו

אלו מחשבות יש לי עליך הלילה, וולט ויטמן, כי שרכתני דרכי ברחובות צדדיים מתחת לעצים, ראשי כואב עלי בהתיסרות עצמית, צופה בירח המלא. בעיפותי המרעבת, ובערכי תקניות-דמויים, נכנסתי לסופרמרקט-הפרות זהור-הנאון, חולם על אינספוריך!

אלו אפרסקים ואיזו נהרה! משפחות שלמות עורכות קניות בלילה! מעברים שוקקי בעלים! נשים באבוקדו, תינוקות בעגבניות! - ואתה, גרסיה לורקה, מה עשית שם למטה, בין האבטיחים?

ראיתך, וולט ויטמן, חשוד-בנים, חטטן ותיק, ערירי, הנזיר בין הבשרים שבמקרה ולוטש עינו בנערי המפלת. שמעתך שואל איש ואיש מהם: מי קטל את קתלי החזיר? מה מחיר הבגנות? האתה הוא מלאכי?⁽¹⁾

נדדתי, יצא נשוב, על פני הצבורים המזהירים של פחיות הסטיקים, עוקב אחרך ונעקב בדמיוני על ידי בלש-החנות. יחד שרכנו דרכנו מטה בפרוודורים המפלשים בחרשפינו הגלמודים המפלאים הערבים לחך, מנפסים לעצמנו כל מעדן מקפא, מבלי לחלף אף פעם על פני הקפאי. לאן אנו הולכים, וולט ויטמן? הדלתות נסגרות תוך שעה. לאן מצביע זקנד הלילה?

(אני נוגע בספרך, חולם על האודיסיאה שלנו בסופרמרקט וחש עצמי נואל). האם נפסיע כל הלילה ברחובות עריריים? העצים מכבירים צל על צל, בבתים פבים האורות, גלמודים נהיה שנינו. האם נשוטט, חולמים על אמריקה אבודה של אהבה, חולפים על פני מכוניות כחלות בדרך התעבורה, הביטה, בואכה אל הקוטג' השוקט שלנו? ה, אב יקר, אפר-זקן, מורה-עז ערירי, איזו אמריקה היתה לך משחדל חארון⁽²⁾ לרפסד את מעברתו ואתה עלית על גדה עשנה ונצבת צופה בסיכה הנמוגה במימיו השחורים של הלילה?⁽³⁾

הערות המתרגם:

(1) - בדומה למשוררי האספולה הסימבוליסטית, שכתבו באות ראשונה גדולה מילים כגון חיים, אהבה, אמנות וכד' (דהיינו: האידיאה של הדבר, לא הדבר עצמו בהתגלמותו היומית) וכפי שנהג לכתוב, בעקבותיהם, גם ארתור רמבו - מדגיש גינסברג את האידיאה של המלאך באותו אמצעי גראפי עצמו.

(2) - דמותו של השיט המיתולוגי, המשיט בסירתו את הנפשות העוברות מן העולם במימיו של נהר הלתה.

(3) - נהר השיכחה במיתולוגיה היוונית.

חיליק (יחיאל) חזק

פרידה מחבר

לע. הלל

א.

עכְּשׁוֹ לְהִתְחִיל אֶת גַּל הַסְּבוּבִים הָאַחֲרוֹן אוֹ אוֹלֵי לְזֶרֶם בְּתוֹךְ
שְׂרָשֶׁרֶת הַסְּבוּבִים הַמְּאֻסָּה וְהוֹלֶכֶת לְגִבָּה עֲשָׂבִים וְזֶה אוֹלֵי פְּשׁוּט
לְחֹזֵר עַל עֲקֻבוֹתֶיךָ וְזֶה רְצוּי שְׂיִהְיָה אָבִיב אַחֲרוֹן וּבִשְׁל הַנוֹשֵׁר
אֶל הַקִּיץ הַכָּבֵד מִשָּׂאֵת בְּתוֹכּוֹ אֶת חֲמוֹ לִפְנֵי חֲמִסִּינִים וְזִרְיָה
מִמְרוֹמֵי הַתְּבוֹר הַשׁוֹקֵעַת לְעֶמֶק שָׁפֵל אֲדָמוֹתֶיךָ הַשְּׁחֹרוֹת מוֹלִיכוֹת
לְחֻרְשׁוֹת הָעוֹלוֹת מִן הַכֶּפֶר מְנַסָּה עוֹד לְדָאוֹת אֶל הַכְּבִישׁ הַיָּשָׁר
הַמֵּלֵא בְּרִיחוֹת תְּפוּזִים מְקַפְּצִים וְרוֹקְדִים עַד הַצִּמָּת הַבָּא רַק הַפַּעַם
כֶּפֶר-סָבָא הָרֹאשׁ מִתְמַלֵּא בְּיִינוֹת אֲפִלִּים וְלִשְׁכֹּחַ אֶת כָּל הַבָּזִים הַדִּיּוֹת
הָאִיּוֹת שְׁקוֹלוֹת צְרִיחָתָם מִמֵּלֵאִים חֲלָלִים בְּלוּי פְּעִימוֹת גּוֹרְלִי
וְשִׁרִיקַת הַמַּסָּע כְּבֵר שׁוֹתֶקֶת וְהַקִּיץ כְּבֵר מְאוֹתֶת אֲדָמָה אֲדָמָתִי

ב.

אוֹמֵר אָבִיב וְהָאֶרֶץ נִפְרָשֶׁת עַל צִירָהּ
אֵיךְ אוֹכֵל לְהַכִּיל אֶרֶץ אֶרֶץ כְּסוּס
שׁוֹטָה לְכָל הָעֶבְרִים מִתְּפוּצָצִים רִיחוֹת
וְתִפְרָחוֹת כְּאִשְׁכּוֹלוֹת עַל הַרְקוֹת לִפְתֹּחַ
בּוֹא וּפְתַח זִיבּוֹ אֶגְלִי-זָעָה וְעַל
הָעוֹר מְנַצְנָצִים הַשֶּׁמֶשׁ וְרוּחוֹת תְּרוּץ
וְתֵן לִשְׁגָעוֹן

יחיאל-חיליק חזק - יליד 1936. משורר ועורך. יליד קיבוץ אפיקים. אב לשלוש בנות ובן. מתגורר בקרית אונו. למד בבית ירח ובבית ברל. באפיקים היה מדריך נוער ומגדל בננות. עסק כמורה לספרות. סיים תואר B.A. בספרות עברית ותנ"ך ותואר M.A. בבר-אילן, בספרות עברית. את דרכו הספרותית החל ב-1959 בפירסום שירים בכתב העת "קשת", בעריכת אהרן אמיר. בין שיריו גם אחדים שהולחנו. פרסם עד כה 13 ספרי שירה, ביניהם ספר פואמות: "קנאת האדמה". זכה בשנת 1994 בפרס אקו"ם ובשנת 1998 בפרס ראש הממשלה.

ע. הלל

חי ארוץ

שוב אין מורא עלי.

שדות ורוצו לפני.

גדרות

גם חצרות ופרחו נגדי

באדום,

בצהוב גם

בחליל!

צמוחי כנפי שפירות וחוגו מעלי

אופנועים!

אוטובוסים כתומים גם לבנים ונתפחו להיות

בדורים פורחים

עד

העלמם

בענו.

שוב אין מורא אבי עלי!

נושאי דגלי חגיגתי נרדמו כל שוטרי העיר.

בתוף מרים

תתופף תחתי

דוד המלך!

חי ארוץ

קסום תכלת רוחק, הלאה

אל הפתוח

הלאה אל

המפלג!

שם היערות השואגים רוק

שם מעביהם העצומים הרוטטים

שם תהמה,

שם תצפה,

שם תמתין לי

החיה

מתוך: "טרוף טורף", שירים, "עם הספר", 1964.

ע. הלל

1990-1926

יונה וולך
1985-1944

אורנה רב-הון

ארץ נפקחת קפלים קפלים

תת הכרה נפתחת כמניפה
כתבה יונה וולך
ואצלי נפקחים עכשו תאי הגוף
לשלל אפשריות חדשות
הארץ שהתקפלה תחתי
נפקחת קפלים קפלים
מזרימה אשד טל זוהר
שרסיסי טפוחיו משתלחים לכל עבר.
ארץ געגועים
מודעות חלום
נושבת עבר הנה עתיד
במקום אחד
זמן אחד
תנועה אחת -
תנועת אהבה.

אורנה רב-הון - משוררת, ילידת הארץ. פרסמה
עד כה ארבעה ספרי שירה. בעלת תואר M.A.
בספרות ובפילוסופיה. שימשה כחברת ועד אגודת
הסופרים העבריים וכן כיו"ר ועדת קשרי חוץ של
האגודה וכגזברית שלה. הייתה מועמדת לכנסת
מטעם מר"צ. כיום עוסקת בעיקר בקבלה ורואה
בכתיבתה שליחות וייעוד.

אשר רייך
יונה ברה

ליונה וולך

היא משגעת מרב שירה.
היא שירה בפני עצמה.

והמלים הן יוני בר
המבקשות טרף,

רק המשקל מבית אותן

למראית עין. ליד הקן
בקרית אונה ראיתי אותה
צפרת פראית עקורת רקיע
שכנפיה הן רוח של חוח.

יש לה זמים שפויים להלל
הנרשמים בשירים כקלסתר קיומי,
תמיד פרועה עד קצה תודעתם.
גם שם ראיתי אותה מעופפת
בבתוך מלכות חדשה.

ובחלמה חלי שהשחיר פתאום בשמש
באמצע שיר יומה, כמוהו לא הושר כאן,
היו צפורים באויר מציצות רגושים
בנקור עינים אחת לשניה
לבב יראו את מפלי האפלה
שהפגישו בה רפאים.

[למצגת שירה של יונה וולך](#)

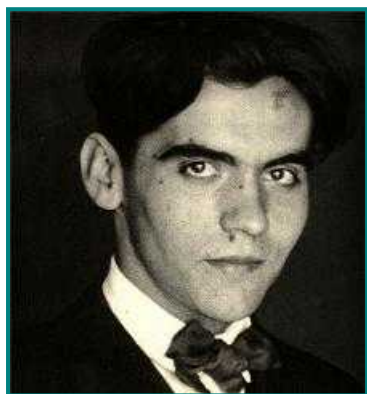

דן שורר

פגשתיך

לפדריקו גארסיה לורקה
למשורר שמת לצדי
לתמיד

וכשנשקת לי בפעם האחרונה
באותה אכסדרה
בוהקת בלבן הסהר
ופרחים פראיים זורמים עוד בדמי
נעלת את אנדלוסיה שלך בקנאותו
של אביר שיוצא למסע צלב
צוית לי את עלטת הזמר העור
את טהר שירת הפסנתרן החרש
וידעתי
שלעולם לא תהיה שוב השעה
חמש לפנות ערב

פדריקו גרסיה לורקה
1936-1898

קרני שושן בין חלצים
חמש אחר הצהריים.
והפצעים צורבים כמו שמש
חמש אחר הצהריים.

פדריקו גרסיה לורקה
מתוך: "חמש אחר הצהריים"
תרגום: אריה סתו

פגשתיך
ומאז עצר יומי
בחמש לפנות ערב
סחפת אותי עמך
אל פעמוני פנסיות
בכפרות של שתויים.
אתה שהאמנת שיש אלהות
אתה
שידעת שאלהים לא מת
אתה שידעת
שהוא פועם בכל חזה נסער
בחמש לפנות ערב

אתה שהצעת לי
קצבים- מלים שרות
זמנים הזויים
שעוטים גלימות ארגמן
שנמתחים על גופות צעירים
של חללי
שנולדו למות
שנולדו, כשהמנות בלבם
בחמש לפנות ערב

אתה
שאסרת לאהב
שגלחת ממדבריות אנדלוסיה
דם ודמעות
שמחול יומך
נמחל בחטאי הקלגסים
פראי דמך השופע
מוחל
נמחל
מחולל
מרצד על מיתר
טהור משיר
בקול שלא ידע שמחה מצער
אתה

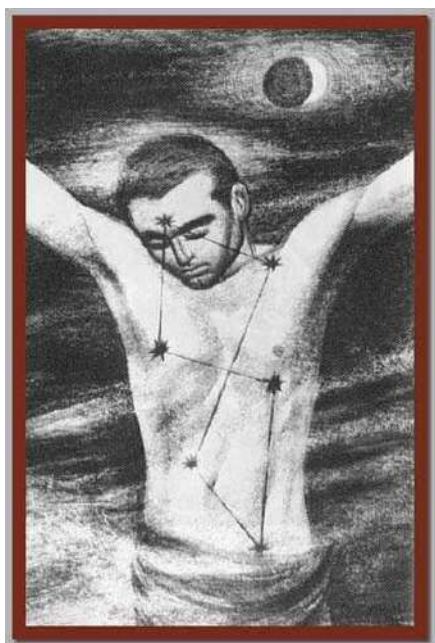

דודי בן עמי

קברו שלא ראיתי

רומנסה לפדריקו גארסיה לורקה

קברו אף פעם לא ראיתי
אך שני ברושים כרותים מנחשת
מאדימים לי טרם שחר
מול מדורת יסמין דועכת.
לא, את קברו הן לא ראיתי
עת דוגיות פוצעות במים,
חד של פלדה חודר בשקט
ובגרוני נעוץ הקרס.
כי לא ראיתי את הירי,
את נר גופי שם לא השלכתי
בין נפץ מטכף עופרת
למסתרי לקוי של לונה.

פדריקו גרסיה לורקה - מותו
ציור: Manuela Ballester

קברו אף פעם לא ראיתי
אך הוא קרחון שאין לו תמס,
שמניית אחת כרמי הזית
ושבע - הד שחר בבדלח.
לקבר זה שלא ראיתי
כל מגדלי גרנדה יחד
פורחים, קליעי רובה על פצע,
ריחות לימון קודחים בסלע.
עוד לא ראיתי אנדלוסיה
טורי צלבים נובלים של שיש
להלם פעמון סנט'גו
צומחים מתוך שרשי הגפן.

קברו אף פעם לא ראיתי,
לא צוענית אחת שחרחרת
המקוננת ערב ערב
לכוכבים של קסטניטות.
איי - קבר זה שלא ראיתי.
פיצד נובטים ירק וקסף
על שלחנות בתי היין
בין מרפקים לדם קולח.
גם לא ראיתי איך המות
חוקק סהרורי באבן
ורק מלים עומדות בפתח
לשיר קברו שלא ראיתי.

ברוך תור-רו לפרננדו פסואה

בשנת 1946 אָסְרוּ עַל הָאוֹפִים בְּאַמֶּסְטֶרְדָם לְהַצִּיג

עוֹגוֹת מְקַשָּׁטוֹת בְּחִלּוֹנוֹת הַרְאָה "פֶּן יָבִיאוּ

עֲצָבוֹת בְּלֵב עֲנִיִּים וְיַעֲרִי וְצָרִי חֲמֻדָּנוֹת

בְּלִבּוֹתֵיהֶם". מִסָּבָה דוֹמָה יֵשׁ לְאַסּוֹר פְּרָסוֹם

שִׁירֵיהֶם שֶׁל שְׁבָעִים וּשְׁתֵּים דְּמִיּוֹת, אֲשֶׁר בָּדָה פְּרִינְדוֹ

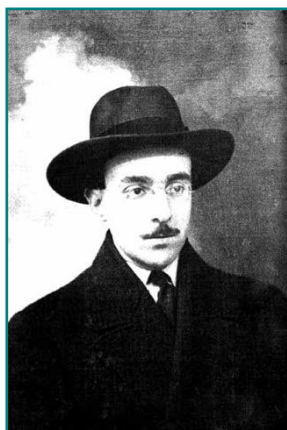
פְּסוּאָה, פֶּן יָבִיאוּ עֲצָבוֹת בְּלֵב מְשׁוֹרְרוֹת

וּמְשׁוֹרְרִים, הַנִּכְסָפִים לְהַרְגִּישׁ "הַכֹּל

בְּכָל הַדְּרָכִים" וְלַחֲיוֹת "הַכֹּל מִכָּל הַצְּדָדִים",

וְאֵין לָהֶם דָּבָר, זֵוֶלֶת אוֹרָה שֶׁל גְּחִלְלִית

פְּעוּטָה אַחַת.

פרננדו פסואה
1935-1888

ברוך תור-רו, יליד תל אביב, 1936. מוצא משפחתו מסלוניקי. מגיל 14 החל לעבוד בדפוס "ספר" בבעלותו של נחום טברסקי. כילד שאהב לקרוא ספרים כך נכנס לעולם שבו עושים ספרים. לאחר שחרורו מצה"ל, עסק כמדריך חינוכי במוסד לילדים ובהמשך מדריך נוער במסגרת "הנוער העובד". בשנים 1965-1966 היה מורה לעברית לעולים חדשים שלא ידעו קרוא וכתוב, במסגרת מבצע "בעור הבערות". עבד בארכיון ההיסטורי של מפלגת מפא"י בבית ברל עד לפרישתו לפנסיה. כעת מתמסר לכתיבה, בעיקר לילדים.

הַזְכִּירָה הִיא בְּגִידָה בְּטָבַע,

כִּי טָבַע הָאֶתְמוּל אֵינָנו טָבַע.

מֶה שֶׁהִיא אֵינָנו מְאוּמָה, וְלִזְכֹּר הוּא לֹא לְרֹאוֹת.

עֲבְרִי, צִפּוֹר, עֲבְרִי, וְלִמְדִי אוֹתִי לְעֲבֹר!

פרננדו פסואה – מתוך: "החלון הגבוה ביותר"
תרגום: פְּרִינְסִיֶּשְׁקוֹ קוֹשֶׁטָה רֶזֶשׁ וִיוֹרֶם בְּרוֹנוֹבְסְקִי

אלזה לסקר-שילר
פרנץ ורפל

פרנץ ורפל
1945-1890

ילד בית ספר נחמד הוא.
כל מיני מורים מקפצים בראשו המתלתל.

שמו כל כך שרירותי:
פרנץ ורפל.

תמיד אני כותבת לו מכתבים,
שהוא משיב עליהם בכתמי דיו.

אבל כלם אוהבים אותו
בגלל לבו הרך והעדין.

ללבו יש הד,
הולם תמונה.

ושפתי נעשות אדוקות
בשיר.

לפעמים שיר אחד, חבוש תרבוש מאבק.
הוא הנכד של חרוזי עצמו.

אך על שפתו
מציר זמיר.

המכתב הכחל שכתבתי...

תמצא בו שנאת אהבה

תמצא את לבי המכתר

בין לאות לחרפת אהבה.

קרילדה אוליבר לברה

תרגום: אריה סתו

קוראים כותבים

גברת שרית שץ מאוד נכבדה.

ידידי רמי סערי שלח אלי זה עתה מצגת נהדרת על המשוררת הפינית סירקה טורקה בליווי שירים מפרי עטה שתורגמו לעברית בידי המשורר והמתרגם הישראלי הדגול. יפי המצגת, קסם המוסיקה, המיומנות שלך המושקעת בביצועה, וכמובן מאליו, השיר המתורגם לעברית, מחמל נפשי, אם כי אני גוי גמור, חברו יחד כדי להסב לי חוויה שירית ואסתטית עמוקה.

מכיוון שאת האמנית שהגשימה מצגת נפלאה זו, שאשלח כמובן לכל ידידי בארץ, רציתי, קודם כל לברך אותך על הגשמת פרוייקט זה המוצלח כל כך, על החוויה שהתנסיתי בה שהרטיטה כל נימי נפשי ולהחזיק לך טובה על הכול.

מתוך תקווה שאזכה, באחד הימים, ליהנות משכיות חמדה כאלה, אני מרשה לעצמי לאחל לך מיטב איחוליי להביא לידי ביצוע אוצרות אמנות נוספים כאלה גם להבא.

בברכת שבת שלום,

פֶּרַנְסִיִּשְׁקוֹ קוֹשְׁטָה רֵישׁ (תירגם את יצירותיו של פרננדו פסואה במשותף עם יורם ברונובסקי – ש.ש.)

Francisco Costa Reis

פורטוגל

שרית,

שלום וברכה ותודה על המסר ועל המצגת המקסימה שלך, שהגיעה אליי בהפתעה גמורה ושימחה אותי מאוד מאוד. מתברר שרבים התפלאו ושמחו כמוני, אני שולח לך להלן אחת מן התגובות הרבות שהגיעו אליי עד כה:

What a gift for Shabbat.

So sad, but also hopeful, in a way, it brought shivers down my spine.

Thanks for adding me to your list.

תודה.

רמי סערי

לשרית ולעוסקים במלאכה לצידה,

זר ענק, רענן וריחני, של פרחי שדה צבעוניים על האיכות, האסתטיקה, ההתמדה, שילוב האומנויות, האהבה לעניין המציצה מחייכת בין השורות ובעיקר על פתיחת הצוהר, רחב ומזמין, לעולם של יופי שעל מדפיו חבוקים בהבנה והרמוני החדש עם ישן.

ישר כוח!

נירית

לקום בבוקר אל עלון שירה כזה, עשיר, מגוון וערוך היטב, זו חגיגה אמיתית. מבחינתי זה,

תודה, שולה

אירועי ספרות

❖ **המרכז לאתיקה בירושלים – ספרות: אתיקה ומוסר.**
סדרת מפגשים המתקיימים אחת לחודש. המפגשים עוסקים בספרות מנקודת מבטן של האתיקה והמוסר, לאור הניתוח הספרותי ומנקודת מבטו של הסופר.
מנחים: פרופ' אסא כשר; ד"ר עדיה מנדלסון-מעוז.
המפגש השלישי יתקיים ב-18.3.07 ויעסוק בספרות והאתיקה של הטיפול הפסיכולוגי. מרכז הכנסים ע"ש קונרד אדנאואר, משכנות שאננים, בין השעות 19.30-21.30. המפגשים אינם כרוכים בתשלום, אך מותנים בהרשמה מראש. טל': 02-6292224, פקס: 02-6292218.

❖ **החוג לשוחרי שירה עם שרית – מפגשי הקראה משירי משוררים**
8.3.07 בשעה 20.00. קיבוץ שריד, במועדון "הסנדוויץ". הקראה והתבוננות בשיריה של סירקה טורקה בליווי מצגת עשירה והשתתפות פעילה של הקהל. בחלקו השני של המפגש יוקראו משירי משתתפים. במפגש יוגש כיבוד עשיר ושתייה חמה. מחיר כניסה: 45 ₪. טלפונים לברורים ואישור השתתפות: 04-6507472, 050-8594374.

❖ **סופרים מחפשים קוראים**
אילנה המרמן על פרדינן סלין - מסע אל קצה הלילה. 6.3.07 בשעה 19.30. בית אריאלה, שדרות שאול המלך 25, תל-אביב, 03-6910141 שלוחה: 208, 209, 222.

❖ **ספרות פלוס - פוליטיקה, פובליציסטיקה ושירה**
7.3.07, בשעה 18.00. אוניברסיטת תל-אביב, החוג לספרות ומרכז "קיפ" לחקר הספרות, מזמינים את הציבור לסדרת מפגשים והרצאות "ספרות פלוס". חוקרים ממגוון תחומים מתבוננים ביצירת הספרות ובעולמה. הסופר והמדינאי יוסי שריד על פוליטיקה, פובליציסטיקה ושירה. מחיר הרצאה בודדת על בסיס מקום פנוי - 50 שקלים. לפרטים והרשמה: 03-6409701, אוניברסיטת תל-אביב, אודיטוריום בר-שירה.

❖ **נשיקה עתיקה - ספרות סין**
15.3.07 בשעה 20.00. הספרות העתיקה של הודו, המזרח הקדום, סין ויוון מנקודת מבטם של מתרגמים נבחרים. עורך ומנחה: שמעון בוזגלו, משורר ומתרגם. עם דן דאור, תירגם מן השירה הסינית העתיקה מבחר משובח בשם 108 שירים מן הקלאסיקה הסינית, וכן את ספרו של החכם הסיני לאו דז'ה. מחיר הרצאה: 45 שקלים. מספר המקומות מוגבל, מומלץ להירשם מראש. לפרטים והרשמה: 02-6716498. בית מורשת בגין, רחוב ש"א נכון 6, ירושלים.

❖ **שבעה גיבורי שפה**
20.3.07 בשעה 20.00. שלמה המלך, שלמה אבן גבירול, ח"נ ביאליק, ש"י עגנון, לאה גולדברג, יהודה עמיחי ויונה וולך. בהשתתפות: אפרת בן-צור, מיקי גבריאלו, יבגניה דודינה, קרני פוסטל, ערן צור, דרור קרן, מיקה קרני ודורון תבורי. המחיר: 65 שקלים. יד בן-צבי, אברבנאל 12, ירושלים. 02-5398855.

❖ **מחווה למשורר אשר רייך**
21.3.07 בשעה 20.00. משתתפים: פרופ' עוזי שביט, פרופ' זיוה שמיר, הסופרת נורית זרחי ואחרים. מחיר כרטיס: 30 ₪. בית אריאלה, שדרות שאול המלך 25, תל-אביב, 03-6910146, 03-6910141 (שלוחה 208, 209, 222).

- ❖ **טרקלין ספרות – בהנחיית דן שורר**
14.3.07, בשעה 20.00 - על כלבים ואנשים – שלושה בסירה אחת, שלא לדבר על הכלב. ג'רום ק. ג'רום הכליא את הגנים של כלב בייגל עצלן עם הגנים של עצלותו הוא, והשיט אותם יחד עם שניים מידידיו לאורך נהר התמוזה.
- 28.3.07, בשעה 20.00. מוסיקה שקולה – ויקראם סת משרטט ביד אמן שלוש תמונות מקבילות שמתפתחות בקצב הפוך. סיפור אהבה של שני סטודנטים למוסיקה, המוסיקה שמרצדת בינם לבין הקורא ותמונת המצב העגומה של התרבות המזרח-אירופית הדקדנטית. המפגשים מתקיימים ב"צומת ספרים – הספריה", דיזינגוף סנטר, תל אביב. הכניסה חופשית.

שונות

- ❖ **החוג לתרבות הלאדינו קרית אונו- גני תקווה – "ספרד - דרכים וחיים" לאון מפגש**
מחודש. סרט תיעודי מרתק. במאי: ג'ק מתתיהו במאי מפיקה: המשוררת מרגלית מתתיהו.
- ❖ **"אדם וחוויה" - מגעים – סופי שבוע אחרים - אנו מזמינים אתכם, אלה הנמצאים**
ב"אמצע החיים" - בני חמישים פלוס, לערב חוויתי וייחודי במוצאי שבת ה-17 במרץ בשעה 17:00. תשלום סימלי 20 ₪.
- ניגע בעצמנו ובפנאי שלנו, דרך אמנות, משחק, כתיבה, תנועה, ומוסיקה. נשוחח עם אלה הקרובים לנו בתקשורת אחרת. נחווה את עצמנו בלי מסכות של תפקיד או מעמד. נרשה לעצמנו להתרגש ופשוט נהייה. נצחק צחוק חופשי, משוחרר, ללא תירוץ או סיבה. ניפגש עם מכרים ישנים ונכיר חברים חדשים. ניפרד לשלום ונתראה בשבתות וחגים אחרים. מנחים: הדר מאור - יוצרת רב תחומית ומנחה סדנאות יצירה. דני ארעי - מנחה בין-אישי ומנחה קבוצות בפנאי. פרטים נוספים והרשמה: חוה ורון 054-2320832 varonha@bezeqint.net. האירוע יתקיים ב"סגולה" – מרחב אמנויות טיפול ורוח, מושב בית הלוי, בית רביעי משמאל, מס' 107, עמק חפר. לבאים מדרום - ימינה בצומת רופין (צומת אחת אחרי בית ליד, על כביש מספר 4) עד הסוף.**
- ❖ **יד בן-צבי, המרכז ללמודי ארץ ישראל - חגיגת העברית.**
ימים שני-שישי כ"ט באדר – ד' בניסן תשס"ז (19-23.3.2007)
אירועים, מופעים, עיון וסיורים.
יום שני, כ"ט באדר תשס"ז (19.3.2007) בשעה 20:30 ביד יצחק בן-צבי, אברבנאל 12, ירושלים. **לשון האש.** לשונות העברית המרקדות בשירת ירושלים מדויד המלך ועד "אחרון המשוררים". משתתפים: משוררים וחוקרים, להקת "ארבעים מעלות" בלחנים ובעיבודים חדשים לשירי ירושלים. המחיר: 65 ש"ח / לתלמידי יד בן-צבי בתשס"ז 55 ש"ח / לצעירים עד גיל שלושים 30 ₪. בשיתוף "המרכז לשירת ירושלים" של יד בן-צבי וכתב העת לשירה "משיב הרוח".
יום רביעי, ב' בניסן תשס"ז (21.3.2007) בשעה 20:30 בבית אבי חי, המלך ג'ורג' 44, ירושלים.
יום חמישי, ג' בניסן תשס"ז (22.3.2007) בשעה 20:30 בבית אבי חי, המלך ג'ורג' 44, ירושלים. קין – תיאטרון קריאה. מאת: לורד ביירון. תרגום לעברית: דויד פרישמן.

בבימיו השחקן דורון תבורי ובהשתתפותו. עם בני אלדר, נמרוד ברגמן, ליאת גליק, רחל זינדר ואורה מאירסון. המסע מתחיל בתנ"ך עובר דרך תרבות אירופה ובחזרה אל שפת התנ"ך המתחדשת בתקופת ההשכלה, תרגומו של פרישמן הוא תחנה משמעותית בתהליך עיצובה של העברית החדשה.

❖ **סינמטק תל אביב** – בתאריכים 6.3.07-8.3.07 יתקיים פסטיבל סרטים בנושא: "נשים ודת".

יֵשׁ מְלִים

ההולמות כמו פִּטִּישׁ.

"לְקִיסָר אֲשֶׁר לְקִיסָר - לֵאמֹל אֶת אֲשֶׁר לֵאמֹל."

וְאַחַד שְׂכֵמוֹתִי,

לֵאמֹל אֲדַחֵף?

קִיטוֹנִי הָעֶלּוּב הֵיכָן הוּא?

ולדימיר מיאקובסקי

תרגום: אריה סתו

